

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
ISTORIJOS KATEDRA**

INGA KASPUTYTĖ
Istorijos specialybės
IV kurso studentė

**VILNIAUS AMATININKŲ KASDIENINIS GYVENIMAS XIX A.
PIRMOJE PUSĖJE**

Bakalauro darbas

Darbo vadovė: doc. dr. Rita Regina Trimonienė

Darbas originalus – Inga Kasputytė
(.....)

Šiauliai,
2013

TURINYS

ĮVADAS	3
1. AMATININKŲ SOCIALINĖ IR EKONOMINĖ PADĖTIS	13
1.2 Amatininkai kaip organizacija ir jų kova dėl monopolinių teisių	13
1.2 Amatininkų finansinė ir visuomeninė padėtis	18
2. AMATININKO KARJERA.....	24
2.1 Mokinys	24
2.2 Pameistrys.....	27
2.3 Meistras	29
2.4 Karjeros pokyčiai	32
3. AMATININKŲ RELIGINIS GYVENIMAS	34
4. ŠVENTĖS IR TURGŪS	37
4.1 Religinės šventės ir turgūs.....	37
4.2 Valstybinės šventės.....	39
5. ŠEIMA	41
6. NUSIKALTIMAI IR BAUSMĖS	46
IŠVADOS	50
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	53
SANTRAUKA	56
SUMMARY	57

IVADAS

XX a. 8 dešimtmečio pabaigoje Vokietijoje gimė istorijos kryptis – kasdienybė ir kasdienybės istorija. Kasdienybės istorija tapo tam tikras demokratinės ideologijos simbolis. Jis buvo priešpastatomas ankstesnių laikų ideologijai. Paskutiniaisia dešimtmečiais kasdienybės istoriją papildė patirčių istorija bei mikroistorija.¹ Kasdienybės sąvoka yra plačiai vartojama antropologų, etnologų, istorikų, sociologų, menotyrininkų. Esminiai politiniai, socialiniai pokyčiai, pastaruosius porą dešimtmečių vykstantys Lietuvoje, suponuoja klausimus, kaip šių iššūkių šviesoje atrodo kasdienis žmogaus pasaulis, ar yra ir koks yra ryšys bei sąveika tarp visuomenėje vykstančių bendrųjų procesų ir žmogaus kasdienybės. Ieškant atsakymų į šiuos ir kitus klausimus galima nukrypti į čia nepriimtina kraštutinumą, teigiantį kasdienio pasaulio suverenumą bei skirtumą tarp reiškinių, vykstančių visuomenės makro lygmenyje ir žmogaus artimoje aplinkoje. Kasdienybė suvokiama kaip objektyvus socialinis faktas ir intersubjektyvi socialinė erdvė, kuri savaip įprasmina ir sutvarko įvairius gyvenimo reiškinius bei objektus - pasaulį, pilną daiktų, idėjų, simbolių, socialinių santykių ir vertybių - pritraukdama bei nušviesdama vienas sritis bei reikšmes ir užtamsindama kitas, suderindama arba išryškindama skirtumus. Kasdienis pasaulis, anot Peterio L. Bergerio ir Thomaso Luckmanno, yra žmogui artima ir konkrečiai suvokiama gyvenimo tikrovė, organizuojama aplink mano kūno „čia“ ir mano dabarties „dabar“. Elgsenos, įpročių, įvykių kasdienis kartojimasis bei rutiniškumas kuria savitą socialinę erdvę. Anot Auksuolės Čepaitienės, apibrėžiant kasdienybę reikėtų sutarti, ar tai tik etnografiškai atpažįstama empirinė būtis, ar akademinė sąvoka, tyrinėtojų sukonstruota siekiant apibūdinti, pavyzdžiui, šeimą, darbą, pragyvenimą.² Šiame darbe ir yra analizuojami pastarieji išvardinti objektai bei keletas kitų. Čia kasdienybė suvokiama kaip įvairūs veiksmai, kurie nuolat atsikartoja. Dėmesys skiriamas į neigiamus ir teigiamus veiksmus. Kasdienybės tyrimo objektas – amatininkai, kaip masė, tačiau kartais ir iškeliamas pavienis žmogus, pasitelkiama jo gyvenimiška patirtis.

XIV – XV a. Vilnius tapo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės amatų centru, intensyvėjo prekyba. Iš Rytų ir Vakarų atvyko pirkliai bei amatininkai.³ XIX a. Vilniuje vis dar gausėjo amatininkų, bet jau nebe taip intensyviai, kaip ankstesniuose amžiuose. Amatininkai užėmė vyraujančias pozicijas pramonėje, XIX a. susidūrė su rimta konkurencija – stambiaja pramone. Amatininkus galima skirstyti į dvi kategorijas: cechinius ir necehinius. Cechai – tos pačios

¹ Trimonienė R.R., *Mikroistorija*, Šiauliai, 2008, p. 19.

² Čepaitienė A., Įvadas į kasdienybės studijas: kasdienybė kaip kultūrą tvarkanti erdvė, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2005, 5(14), p.11-26.

³ Laucevičius E., Vitkauskienė B. R., *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius, 2001, p. 36.

specialybės laisvųjų miesto amatininkų korporaciniai susivienijimai. Europoje feodalizmo laikotarpiu saugojo narių gamybinius interesus ir monopolines teises nuo kitų ūkio subjektų, kilmingųjų spaudimo ir konkurencijos. Cechų organizacijos garantavo kiekvienam nariui ekonominį ir socialinį saugumą. Jų nustatytos taisyklės reguliavo amatininkų darbo laiką, gamybos technologijas, žaliavų tiekimą, gaminių kokybės tikrinimą, pardavimą ir kainas, dirbančiųjų skaičių, jų statuso kaitą ir naujų narių priėmimą, konfliktų reguliavimą ir bausmes.⁴ Pastarieji pradėti kurti dar XV a. (pirmasis Vilniuje įsikūrė 1495 m. auksakalių cechą)⁵ ir išliko iki XIX a. pabaigos, kol galiausiai iš rinkos juos išstūmė fabrikai. Per visą jų gyvavimo laikotarpį buvo daug nuosmukių ir pakilimų. Jie buvo organizuoti, atliko daugybę funkcijų. Jų kasdieninis gyvenimas XIX a. pirmoje pusėje buvo reglamentuotas įvairiais įstatymais bei nusistovėjusiomis tradicijomis. Cechų amatininkai daugeliu atvejų išsiskyrė iš kitų miestiečių. Ypatingai Vilniaus amatininkai, kadangi tai buvo reprezentacinis miestas. Vilnius buvo ta vieta, kurioje virė gyvenimas, atvykdavo garbingi svečiai, buvo organizuojami renginiai bei šventės, vystyta pramonė bei prekybiniai ryšiai. Amatininkų profesiniai įsipareigojimai vertė būti aktyviais ne tik darbo srityje, bet ir visuomeniniame bei religiniame gyvenime. Gauti profesionalaus amatininko vardą buvo nelengva.

Istoriografija. Rašant šį darbą, remtasi moksline literatūra. Siekiant apžvelgti kasdienybės istorijos tyrinėjimus pravartus A. Čepaitienės straipsnis, kuris apibrėžia kasdienybę, kaip tokią ir pateikia kasdienybės tyrinėjimų aktualumą.⁶ Šiam tikslui pasitelkta ir Ritos Reginos Trimonienės studijų knyga.⁷ Autorė aptaria mikroistorijos tyrimų kryptį, kuri yra artima kasdienybės istorijai.

Kadangi analizuojamas Vilniaus amatininkų kasdieninis gyvenimas, naudotasi ir miesto istorijos tyrimais. Dar XIX a. A. H. Kirkoras parašė straipsnį apie Vilniaus gyventojų sudėtį (ankstesniais laikotarpiais ir tuo metu). Šis darbas naudingas apžvelgiant tuometinę Vilniaus gyventojų sudėtį. Straipsnis buvo publikuotas leidinyje „Teka Wileńska“.⁸ Dabar šį leidinį galima rasti internete. 1968 m. Juozas Jurginis, Vytautas Merkys, Adolfas Tautavičius parengė knygą „Vilniaus miesto istorija nuo seniausių laikų iki Spalio revoliucijos“.⁹ Čia pateikta daug informacijos apie Vilnių įvairiuose laikotarpiuose. Merkys parašė skirsnį apie Vilniaus istoriją nuo 1795 m. Jame pateikiami svarbiausi istoriniai įvykiai, miesto ūkis bei valdymas, kultūra, gyventojai.

⁴ Bukaitė V., Cechai, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 3, Vilnius, 2003, p. 741–742.

⁵ Laucevičius E., Vitkauskienė B. R., *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius, 2001, p. 36.

⁶ Čepaitienė A., Įvadas į kasdienybės studijas: kasdienybė kaip kultūrą tvarkanti erdvė, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2005, 5(14), p.11-26.

⁷ Trimonienė R.R., *Mikroistorija*, Šiauliai, 2008.

⁸ Kirkoras A. H., *Ludność miasta Wilna, Teka Wileńska*, 1858, Nr.3, p. 199-221, <http://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/10073?tab=1>, [prieiga per internetą, žiūrėta 2012-04-16].

⁹ Jurginis J., Merkys. V., Tautavičius A., *Vilniaus miesto istorija nuo seniausių laikų iki Spalio revoliucijos*, Vilnius, 1968.

Ne mažai dėmesio skirta amatininkams, jų organizaciniai struktūrai bei padėčiai tarp kitų miestiečių. Autorius nepateikia išsamesnės informacijos apie amatininkų gyvenimą, kitas jų organizacijos veiklos sferas. Merkys amatininkus analizuoja tik kaip organizacinę struktūrą (nesudarantią atskiro luomo), kuri svarbi miestui, jo ekonomikai. Virgilijus Pugačiauskas daug dėmesio skyręs Lietuvos ir Vilniaus istorijai XIX a., parengė knygą ir apie prancūzmetį Vilniuje.¹⁰ Istorikas aprašo to meto kasdieninį vilniečių gyvenimą. Šis darbas naudingas tuo, kad padeda nustatyti Vilniaus ligoninių būklę.

Nemažai tyrimų publikuota Vilniaus švenčių bei turgaus tematika. Pugačiausko straipsnyje „Vilniaus turgavietės ir mugė 1795 – 1830 metais: lokalizacija, specializacija, organizacija, prekės ir kainos“¹¹ autorius pateikia tuometinio turgaus svarbą vilniečiams. Čia įžvelgiama ir jo nauda amatininkui, kaip prekybininkui ir pirkėjui. Tai papildė faktinę medžiagą analizuojant turgaus svarbą, amatininko vaidmenį, bei mugių reikšmę. Antanas Rimvydas Čaplinskas parengė knygą „Vilniaus istorija, legendos ir tikrovė“.¹² Čia pateikta nemažai miesto gyvenimo aspektų. Istorikas skiria dėmesio ir amatininkams. Aprašo jų padėtį miesto pramonėje XIX a., kalba apie turgavietes bei prekymečius, miesto šventes. Tai leidžia plačiau pažvelgti į amatininką, kaip išsiskiriantį visuomenės veikėją. Prie Vilniaus istorijos tyrinėjimų galima priskirti ir kitą pastarojo autoriaus darbą¹³. Jis tai pat dėmesį skiria miesto šventėms bei turgams. Čia pateiktos įvairiais laikotarpiais Vilniuje vykusios šventės, jų papročiai. Straipsnyje aprašyta tai, ką darė amatininkai, kai kuriose iš jų. To paties autoriaus straipsnis „Vilniaus mugės ir jomarkai“¹⁴ aptaria pastarųjų svarbą vilniečių gyvenime. Analizuojant tuos pačius aspektus naudingas ir Liberto Klimkos straipsnis „Amatai gali ir privalo atgimti“, išspausdintas „Dienoje“¹⁵. Istorikas nagrinėjo, kuo įdomios Vilniaus cechų tradicijos, akcentavo jų svarbą bei trumpai aprašė šventines eisenas. Straipsnis naudingas dėl bendro konteksto analizuojant amatininkų šventes. Naudotasi ir šio autoriaus knyga „Lietuviškų švenčių rate“¹⁶. Jis aprašo švenčių papročius. Šis darbas taip pat svarbus analizuojant amatininkų šventines eisenas, ypač Šv. Kazimiero dieną.

Analizuojant religinio gyvenimo aspektus, naudingas Vladas Drėmos darbas. Jis daug tyrinėjo Vilniaus bažnyčias ir apie vieną žymiausių – Šv. Jono bažnyčią, parengė knygą.¹⁷ Joje daug

¹⁰ Pugačiauskas V., *Napoleonas ir Vilnius: karinio gyvenimo kasdienybės bruožai*, Vilnius, 2004.

¹¹ Pugačiauskas V., *Vilniaus turgavietės ir mugė 1795 – 1830 metais: lokalizacija, specializacija, organizacija, prekės ir kainos, Vilniaus istorijos metraštis*, Vilnius, 2007, p. 67-76.

¹² Čaplinskas A. R., *Vilniaus istorija, legendos ir tikrovė*, Vilnius, 2010.

¹³ Čaplinskas A. R., *Vilniaus šventės XIX amžiuje ir XX a. pradžioje*.

¹⁴ <http://www.etno.lt/index.php/lt/straipsniai/194?sectionid=0>, [prieiga per internetą, žiūrėta 2012-04-03].

¹⁵ Čaplinskas A. R., *Vilniaus mugės ir jomarkai*, http://www.vilniausmuziejai.lt/straipsniai/Caplinskas_istorijos2.htm, [prieiga per internetą, žiūrėta 2012-05-14].

¹⁶ Klimka L., *Amatai gali ir privalo atgimti*, *Diena*, 1995 02 25, Nr. 39 (168), p. 8

¹⁷ Klimka L., *Lietuviškų švenčių rate*, Vilnius, 2009.

¹⁸ Drėma V., *Vilniaus Šv. Jono bažnyčia*, Vilnius, 1997.

informacijos apie jos architektūrą, dekorą bei istoriją. Pateikti duomenys ir apie altorius, bei jų priežiūrą, išlaikymą. Iš čia buvo renkami faktai apie cechų globojamus altorius šioje bažnyčioje.

Darbe pasinaudota ir cechų istorijos tyrinėjimais. XX a. antroje pusėje Vilniaus amatininkai susilaukė nemenko istorikų dėmesio. Vienas pirmųjų, pradėjusių tyrinėti buvo marksistas Vytautas Merkys. Jis daug dėmesio skiria ekonominiams santykiams, griežtai visuomenę suskirsto į luomus. Amatininkai jam, tai gamybinė jėga, kuri buvo viena iš miesto augimo priežasčių. Jo straipsniai publikuoti „LTSR MA darbuose“ (1961, 1962). Straipsnyje „Vilniaus cechų amatininkų skaičius ir jų kilmė 1795 – 1893 metais“¹⁸ autorius aprašo amatininkų kilmę, kokie veiksniai lėmė sulėtėjusį cechų augimą, kas daugiausia papildydavo cechų narių gretas (autorius išskyrė kelias kategorijas). Šie Merkio tyrinėjimai padėjo aiškinantis amatininkų ekonominę ir socialinę padėtį. Kitame savo darbe¹⁹ istorikas nagrinėja cechų padėtį miesto pramonėje, jų konkurenciją ir kovą dėl monopolinių teisių, cechų santykį su stambiuoju kapitalu. Autorius aiškinasi ir kapitalizmo formavimosi sąlygas, amatininkų nykimą kuriantis stambiajai pramonei. Kitas istorikas Stasys Samalavičius straipsnyje apie Vilniaus žuvininkų cechą, pateikia trumpą informaciją apie visą cecho gyvavimo laikotarpį. Straipsnis naudingas dėl faktinės medžiagos. Šį jo darbą galima rasti leidinyje „Mokslas ir gyvenimas“.²⁰ Buvo autorių, kaip ir Samalavičius, kurie tyrė vieno ar kelių cechų istoriją. Liuda Gaigalienė parašė straipsnį „Vario kalėjai ir katiliai“, kuris publikuotas „Kultūros baruose“.²¹ Šis darbas padeda nustatyti, kokius altorius skirtingų cechų amatininkai prižiūrėjo bažnyčiose. Tuo pačiu naudingas ir Onos Mažeikienės straipsnis „Staliai“, kuris publikuotas to paties leidinio kitame numeryje.²²

Vieni pirmųjų XXI a. paskelbusių savo tyrinėjimus apie amatininkus, buvo Edmundas Laucevičius ir Birutė Rūta Vitkauskienė. Jie parengė knygą „Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius“.²³ Joje pateikta daug informacijos apie Lietuvos auksakalius (neišskiriant ir Vilniaus), jų naudotas technologijas, auksakalių cecho įsikūrimą, funkcijas, bei vidaus organizaciją. Autoriai remdamiesi gausia archyvine medžiaga, pateikia ir dalį kasdienio amatininko gyvenimo. „Lietuvos Visuotinėje enciklopedijoje“ Vilma Bukaitė apibrėžė cecho sąvoką ir pateikė trumpą jų istoriją Lietuvoje bei Europoje. Tai leido aiškiai apibrėžti, kas yra cechas ir kokias teises turėjo jo nariai.²⁴ Kalbant apie religinį amatininkų gyvenimą labai svarbus Auksės Kaladžinskaitės – Vičkienės

¹⁸ Merkys V., Vilniaus cechų amatininkų skaičius ir jų kilmė 1795 – 1893 metais, *LTSR MA darbai, serija A*, 1961, t. 2, p. 145 – 167.

¹⁹ Merkys V., Vilniaus amatininkų cechai ir stambusis kapitalas XIX a., *LTSR MA darbai, serija A*, 1962, t. 2, p. 115–130.

²⁰ Samalavičius S., Vilniaus žuvininkų cechas, *Mokslas ir gyvenimas*, 1964, Nr. 4, p. 32–33.

²¹ Gaigalienė L., Vario kalėjai arba katiliai, *Kultūros barai*, 1991, Nr. 4, p. 72–73

²² Mažeikienė O., Staliai, *Kultūros barai*, 1991, Nr. 12, p. 60–62

²³ Laucevičius E., Vitkauskienė B. R., *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius, 2001.

²⁴ Bukaitė V., Cechai, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 3, Vilnius, 2003, p. 741–742.

straipsnis „XVI – XVIII a. Vilniaus amatininkų cechai ir jų altoriai“²⁵. Autorė aprašo cechų tradiciją kuruoti tam tikrus altorius ar koplytėles, pateikia atskirų cechų pavyzdžius. Istorikė pateikia pačių altorių aprašymus. Čia galima pasekti ir cechų prižiūrimų altorių kaitą. Šiame darbe daugiausia remtasi Virgilijaus Pugačiausko tyrimais. Jis parašė straipsnį apie Vilniaus mėsinių cechą.²⁶ Čia autorius daug duomenų pateikia apie cecho gyvenimą: organizacinę struktūrą, cecho ekonominį stabilumą, narių turtinę bei šeimyninę padėtį, municipalinę karjerą, mokinius, pameistrius, meistrus. Istorikas skirtingai nuo kitų tyrusių šią temą (išskyrus Klimką), šiek tiek pateikia informacijos ir apie religinį bei visuomeninį amatininkų gyvenimą. Autorius paliečia beveik visas kasdienio gyvenimo sferas. Jis remiasi gausia šaltinių baze. Straipsnyje „Vilniaus statybininkų amatų cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija“²⁷ dėmesys skiriamas puodžiams, mūrininkams, dailidėms, plytininkams. Autorius analizuoja tuos pačius aspektus. Tą patį galima pasakyti ir apie kitą jo straipsnį, kuriame analizuojamas stalių, kubilių, račių, tekintojų gyvenimas.²⁸ Visuose straipsniuose išlieka panašios tendencijos, ir tai leidžia daryti išvadą, kad skirtingų specialybių amatininkai mažai kuo tarpusavyje skyrėsi. Kiek skirtinga buvo jų materialinė padėtis.

Pasitelktos ir bendros Lietuvos istorijos studijos. 2010 m. T. Bairašauskaitė, Z. Medišauskienė, R. Miknys parengė knygą „Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia“.²⁹ Tamara Bairašauskaitė pateikė informacijos apie miesto gyventojus ir miestiečių luomą, kokia buvo jų padėtis įjungus LDK į Rusijos imperijos sudėtį. Čia amatininkai nėra daug išskiriami, tačiau minimi keli faktai, kurie padeda analizuojant amatininkų socialinę padėtį. Jau minėta istorikė Bairašauskaitė parengė knygą apie Lietuvos totorius XIX a.³⁰ Knygoje pateikta informacija apie atskiro Lietuvos totorių pulko sukūrimą. Šis autorės darbas padėjo išsiaiškinti priežastis, kodėl amatininkai jungėsi į pastarąjį pulką. Aiškinantis Vilniaus XIX a. miesto problemas naudinga Rimos Paraspaliauskienės knyga³¹, kurioje autorė analizuoja elgetų gyvensenos klausimą. Šis darbas padeda giliau pažvelgti į sunkiai išsprendžiamą elgetų problemą ir amatininkų pagalbą suteikiant jiems darbo. Siekiant įžvelgti XIX a. pirmos pusės amatininkų vaikų krikšto vardų

²⁵ Kaladžinskaitė – Vičkienė A., XVI–XVIII a. Vilniaus amatininkų cechai ir jų altoriai, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius, 2004, p. 89-113.

²⁶ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsinių cechų XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

²⁷ Pugačiauskas V., Vilniaus statybininkų amatų cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2007, t. 53 Nr. 3(71), p. 29-43.

²⁸ Pugačiauskas V., Vilniaus „krikščionių“ medžio apdirbimo cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2008, t. 54 Nr. 3(75), p. 12-25.

²⁹ Bairašauskaitė T., Medišauskienė Z., Miknys R., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, t. 8, d. 1, Vilnius, 2011.

³⁰ Bairašauskaitė T., *Lietuvos totoriai XIX amžiuje*, Vilnius, 1996.

³¹ Praspaliauskienė R., *Nereikalingi ir pavojingi: XVIII a. pabaigos – XIX a. pirmos pusės elgetos valkatos ir plėšikai Lietuvoje*, Vilnius, 2000.

tradicijų tąsą ir populiariausių vardų kaitą, naudotasi Liudo Jovaišos knyga. Joje išskiriami dažniausiai pasitaikantys krikšto vardai XV – XVII a.³²

Šaltiniai. Darbe naudotasi publikuotais arba skelbtais internete šaltiniais bei archyviniais dokumentais.

Rašant apie amatininkų šeimas naudotasi „Vilniaus Šv. Jonų RKB gimimo metrikų knyga 1828 – 1833 m.“ Ji yra skelbiama www.epavaldas.lt svetainėje.³³ Joje pateikiami duomenys, kada ir kur gimė vaikas, kada jis pakrikštytas, koks vardas jam duotas, įrašyti tėvų bei krikštatėvių vardai. Nepavyko aptikti nei vieno istoriko, kuris naudotųsi šituo šaltiniu savo tyrimuose. Deja, kitų Vilniaus bažnyčių metrikos liko neperžiūrėtos, tačiau minėtos parapijos duomenys leidžia pateikti atvejo analizės tyrimą. „Lietuvos TSR istorijos šaltiniuose“ rastas įrašas „1828 m. Vilniaus gubernijos pramonės aprašymas“.³⁴ Tai padėjo nustatyti kokį lygį buvo pasiekusi manufaktūros pramonė ir kiek įtakos dar turėjo cechai. Kitas šaltinis, kuris rodo, kad Vilniaus cechų amatininkai nuo seno kovojo su necechiniais amatininkais, būtų „1687 XI 30 d. Vilniaus burmistrų ir tarėjų priimti papildomi Vilniaus auksakalių cecho statuto straipsniai“. Jie yra publikuoti knygoje „Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius“, kaip priedas.³⁵ Toje pačioje knygoje yra „Lietuvos auksakalių sąrašas“³⁶, kuriame pateikti archyviniai duomenys apie pavienius auksakalius. Čia nemažai duomenų apie Vilniuje besiverčiančius amatininkus XIX a. Iš šių įrašų matyti, už ką cecho nariai būdavo baudžiami, kiek laiko turėdavo tarnauti mokinyms ir pameistrys, kokius pameistrius laikė meistrai, kokias pareigas užimdavo pastarieji. E. Laucevičius ir B. R. Vitkauskienė rėmėsi kai kuriais duomenimis iš šių šaltinių ir parengė savo knygą. Kaip šaltiniu naudotasi ir Jozefo Franko atsiminimais.³⁷ Jis į Vilnių atvyko XIX a. pradžioje ir dirbo Vilniaus universitete, buvo daktaras. Tai buvo aktyvus žmogus, daug nuveikęs visuomenės labui. Apie amatininkus čia duomenų nėra daug, tačiau randama užuominų ir keletą faktų. Jo prisiminimais naudojosi ir V. Pugačiauskas, nustatant amatininkų tarpusavio susigiminiavimą. V. Drėma surinko šaltinius apie Vilniaus namus.³⁸ Yra išleista dvylika tomų. Ten aprašyta, kokie namai buvo tam tikru laikotarpiu, kas juose gyveno. Šiais šaltiniais naudotasi nustatant amatininkų turtinę padėtį. Jais naudojosi ir V. Pugačiauskas rašydamas apie tam tikrų specialybių amatininkų finansinę padėtį. Naudingi yra V.

³² Jovaiša L., Krikšto vardai XVII a. pirmos pusės Lietuvoje, *Šventieji vyrai, šventosios moterys: šventųjų gerbimas LDK XV – XVII a.*, sudaryt. M. Paknys, Vilnius, 2005, p. 147-184.

³³ *Vilniaus Šv. Jonų RKB gimimo metrikų knyga 1828–1833 m.*, <http://www.epavaldas.lt/vbspi/biRecord.do?biRecordId=3783>, [prieiga per internetą žiūrėta 2012-05-29].

³⁴ 1828 m. Vilniaus gubernijos pramonės aprašymas, *Lietuvos TSR istorijos šaltiniai*, Vilnius, 1955, t. 1, p. 391-394.

³⁵ 22 priedas, 1687 XI 30 d. Vilniaus burmistrų ir tarėjų priimti papildomi Vilniaus auksakalių cecho statuto straipsniai, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 447-448.

³⁶ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p.181-407.

³⁷ Frankas J., *Atsiminimai apie Vilnių*, Vilnius, 2001.

³⁸ Drėma V., *Vilniaus namai archyvų fonduose, V knyga*, Vilnius, 2002; to paties VI knyga, Vilnius, 2003; to paties VII knyga, Vilnius, 2003.

Drėmos surinkti šaltiniai apie Vilniaus bažnyčias.³⁹ Iš jų pasinaudota įrašu apie Šv. Kazimiero bažnyčią, nustatant kas joje prižiūrėjo altorių. Naudingos informacijos suteikia Vilniaus gubernijos knygos, kuriose gausu informacijos apie XIX a. miesto gyvenimą. 1850 m. parašytoje knygoje⁴⁰ surašyti Vilniaus cechai, fabrikai, bei dirbę pavieniai meistrai. Šie duomenys leidžia plačiau pažvelgti, kokios pramonės šakos buvo vystomos XIX a. Tame pačiame leidinyje išvardinti Vilniuje vykę turgūs. Šie duomenys leidžia geriau susipažinti su turgaus specifika ir pamatyti kokios svarbiausios dienos buvo prekiaujančiam ir besilankančiam turguje. 1854 m. knygoje publikuotas naudingas daktaro Karlo Ivanovičiaus Gelingo straipsnis⁴¹, kaip paprastam žmogui saugotis nuo ligų ir kaip gydytis be daktaro nurodymo. Straipsnis skirtas valstiečiams, tačiau suteikia informacijos ir apie Vilniaus gubernijos gyventojus kamuojančias ligas. Čia taip pat atsispindi žmonių požiūris į gydymo įstaigas, bei tuometinės problemos. Daktaras pateikia patarimus, kaip saugoti savo sveiktą, kuriais galėjo naudotis ir miestiečiai.

Naudotasi nepublikuotais šaltiniais. Burmistro teismo protokoluose dėl cechų reikalų yra informacijos apie amatininkam pateiktus skundus, dėl įvairių nusižengimų. Tai būtų nesumokėtos skolos, muštynės, neapmokėtos nuomos. Šis šaltinis leidžia papildyti turimus duomenis apie nusikaltimus ir bausmes. Šis dokumentas nėra tiksliai datuotas, žinoma, kad jis yra XIX a. Nėra duomenų, kad kiti istorikai naudojosi šiuo šaltiniu.⁴² Nemažai informacijos suteikia cechų revizijos sąrašai. Čia pateikiami duomenys apie amatininkus, kurie buvo suregistruoti 1795 m. ir vėliau buvo tikrinti 1806 m. Dokumentas leidžia pasekti amatininkų gyvenamąją vietą, tolesnę veiklą ir gyvenimo pobūdį. Daugelis surašytų amatininkų jau buvo mirę. Čia yra informacijos ir apie amatininkų vaikus (tik berniukus), kadangi ir jie buvo surašomi.⁴³ Analizuojant amatininko karjerą naudingos mokinių⁴⁴, pameistrių⁴⁵, ir meistrų⁴⁶ užrašymų knygos į Vilniaus krikščionių juvelyrų cechą. Jose atsiskleidžia, kaip vykdavo pastarųjų įrašymai, kokie reikalavimai buvo taikomi. Juvelyrų cecho pajamų ir išlaidų knyga⁴⁷ leidžia matyti, kiek lėšų cechas skirdavo organizacijoms, kokius mokesčius mokėjo jo nariai, kokios buvo cecho sąskaitos.

³⁹ *Vilniaus bažnyčios: iš Vlado Drėmos archyvų*, Vilnius, 2008.

⁴⁰ *Памятная книжка Виленской губернии. На 1850-й годъ*, Виленской губернии, 1850, p. 128 - 129.

⁴¹ Гелинг К. И., Наставление простому проду какъ продохранять себя отъ болезней и какъ лечить ихъ простыми средствами въ отсутствіе врача, *Памятная книжка Виленской губернии. На 1854-й годъ*, Виленской губернии, 1854, p. 97 – 130.

⁴² Burmistro teismo protokolai dėl cechų reikalų, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA)*, f. 458, ap. 1, b. 498.

⁴³ Cechų revizijos sąrašai, *LVIA*, f. 458, ap. 1, b. 693.

⁴⁴ Mokinių užrašymų knyga į Vilniaus krikščionių juvelyrų cechą, *LVIA*, f. 956, ap. 1, b. 13.

⁴⁵ Pameistrių užrašymų knyga į Vilniaus krikščionių juvelyrų cechą, *LVIA*, f. 956, ap. 1, b. 12.

⁴⁶ Meistrų užrašymų knyga į Vilniaus krikščionių juvelyrų cechą, *LVIA*, f. 956, ap. 1, b. 9.

⁴⁷ Juvelyrų cecho pajamų ir išlaidų knyga nuo 1848 m., *LVIA*, f. 956, ap. 1, b. 14.

Darbo problema. Amatininkų ir jų cechų temos yra jau plačiai tyrinėtos. Ypač dėmesio nestokoja Vilniaus cechų amatininkai, kadangi tai buvo vienas iš stambesnių pramonės miestų, kuriame, lyginant su kitais Lietuvos miestais, pastarųjų sluoksnis buvo gausiausias. Tačiau daugelis istorikų tyrinėjo tik pavienių cechų istoriją. Visi tyrimai daugiausia analizuoti cechų, kaip organizacijos aspektu. Galima išskirti Virgilijų Pugačiauską, kuris analizuoja cechų valdymo organizaciją, funkcionavimo aplinkybes miesto ūkiniame, visuomeniniame ir religiniame gyvenime, taip pat nagrinėja šių korporacinių organizacijų narių kolektyvinės biografijos elementus, susijusius su municipalinės karjeros, teritorinės kilmės, socialinės ir šeiminės padėties, giminystės ryšių bei turtinės padėties problematika. Atskleidžia, kad daugiau kaip per 50 metų mažiausiai pakito korporacinių organizacijų struktūra bei religinio reguliavimo sfera, o didžiausios permainos buvo susijusios su monopolistinių teisių praradimu, išaugusiu konkurencijos lygiu gamyboje bei dinaminiais kadrų pokyčiais. Problemas, kaip įtakoją cechų organizaciją monopolinių teisių praradimas, kovojant su stambiaja pramone kelia ir Vytautas Merkys. Autorius nustatė, kad amatininkų skaičius išaugo XIX a., tačiau lyginant su bendru Vilniaus gyventojų skaičiumi, sumažėjo, nes cechus palaipsniui iš rinkos ir gamybos išstūmė stambioji pramonė ir necechiniai amatininkai. Merkys aiškinasi kaip amatininkai norėdami išsaugoti savo socialinę – ekonominę padėtį priešinosi stambiajam kapitalui, bandė trukdyti kapitalistinių pramonės įmonių steigimą atskirose gamybos šakose. Istorikai, tyrę Vilniaus cechus, daugiausiai analizuodavo įvairių specialybių cechų dokumentus (posėdžių protokolus, pajamų - išlaidų knygas, surašymų duomenis ir kt.). Tyrinėjami buvo ir teismo protokolai, tačiau daugiausia buvo nagrinėjama tik tai, kas liesdavo atskleisti amatininkų kovą su konkurentais, kuri vykdavo teisiniu keliu. Analizuojant šią temą, liko nepaliestos metrikų knygos, kurios leidžia įžvelgti tam tikras tradicijas. Istorikai, tyrę Vilniaus miesto cechų amatininkų gyvenseną, mažai dėmesio skyrė asmeniniam gyvenimui analizuoti. Revizijos sąrašuose galima atrasti pavienių pavyzdžių, kaip keitėsi amatininko karjera ar kuo užsiimdavo jo šeima. Reikėtų apžvelgti, kaip amatininkai išsiskyrė iš kitų miestiečių, neskaitant savo veiklos pobūdžio. Iki šiol nebuvo bandoma išsiaiškinti kiek profesiniai įsipareigojimai įtakoją jų asmeninį gyvenimą. Kaip buvo galima pasiekti karjeros aukštumų ir ar dažnas tai padarė. Reikėtų giliau pažvelgti, koks buvo amatininkų sluoksnis, ar jie buvo vieningi ne tik profesiniais klausimais, bet ir kultūriniais bei tam tikromis tradicijomis.

Darbo naujumas ir aktualumas. Tema yra nemažai tyrinėta. Tačiau, kaip jau minėta, visi tyrimai daugiausia analizuoti organizacijos aspektu ir daugiau tiriant atskirų specialybių cechų istoriją. Nedaug darbų, kur bandyta pavienius tyrimus apjungti ir pamatyti cechinių amatininkų sluoksnio išskirtinumą. Nemažai istoriografijos, kur kalbama apie miesto luomus, santvarką. Čia amatininkai išskiriami, kaip miestiečių luomo dalis, kuri turi laikytis papildomų įstatymų,

reglamentuojančių jų profesinę veiklą. Nežvelgiama į ši sluoksnį iš jų pačių pozicijos, nelyginama jų tarpusavyje. Šiame darbe bandoma ne tik apžvelgti amatininkų socialinę padėtį, išsiaiškinti karjeros galimybes, jų gyvenimiškus sunkumus ar kitus kasdieninius dalykus, bet ir išryškinti, kaip organizaciniai reikalai įtakoja amatininkų kasdienybę, kaip šie korporaciniai susivienijimai juos visus sulygina, tačiau tuo pačiu parodyti ir jų gyvenimo lygio skirtumus, atrasti bendrų tradicijų, kurios ne tik juos išskiria, bet ir sieja su kitais miestiečiais. Tema yra aktuali tiek Vilniaus regiono tyrimams, tiek Lietuvos mastu. Amatininkai tapo Vilniaus istorijos dalimi. Čia jie paliko ir savo kultūrinį paveldą. Cechai buvo savita organizacija, kuri tam tikru laikotarpiu vyravo pramonėje. Tuo laikotarpiu cechai egzistavo daugelyje Rusijos imperijos miestų, neišskiriant ir Lietuvos teritorijos. Tyrinėjant cechų amatininkų padėtį, jų kasdienybę pavieniuose miestuose galima pažvelgti į šią organizaciją visos Lietuvos mastu, kokie buvo skirtumai ir panašumai skirtinguose regionuose.

Darbo chronologinės ribos – XIX a. pradžia – XIX a. vidurys. Tuo metu cechai dar gyvavo, tačiau jie jau susidūrė su rimta konkurencija, kuriantis fabrikams. XIX a. pirmoje pusėje cechų amatininkai dar sugebėjo išlaikyti savo pozicijas, nors pastebimas ir nykimas.

Tyrimo objektas – Vilniaus cechų amatininkai.

Pagrindinis darbo tikslas – išanalizuoti Vilniaus amatininkų kasdieninį gyvenimą XIX a. pirmoje pusėje.

Darbo uždaviniai:

1. Apžvelgti amatininkų socialinę ir ekonominę padėtį (kokia jų padėtis miestiečių luome ir miesto ūkinėje konjunktūroje).
2. Išanalizuoti amatininko karjeros galimybes.
3. Išskirti svarbiausius amatininkų religinio gyvenimo aspektus.
4. Išryškinti cechų amatininkų svarbą šventėse, renginiuose bei turguose.
5. Atskleisti, kokia buvo amatininko šeima ir jos tradicijos.
6. Išanalizuoti dažniausiai pasitaikiusią amatininkų nusikalstamą veiklą ir kaip už tai buvo baudžiama.

Metodai. Darbas iš dalies yra ir aprašomasis. Pateikiami kitų istorikų tyrinėjimai, jų išvados. Siekta apjungti buvusius tyrinėjimus, juos lyginti, atrasti bendrų tendencijų. Norėta kuo daugiau surinkti faktinės informacijos, ieškoti pavienių pavyzdžių ir taip atskleisti amatininkų kasdienybę. Norinti tyrimus pagilinti, surinkti naujų faktų ar tiesiog patvirtinti senus argumentus naujais pavyzdžiais, naudotasi ir mokslinės literatūros bei šaltinių analizės metodu. Skaitomi nauji šaltiniai ir analizuojami jau tyrinėti, tačiau ieškant naujos faktografinės medžiagos. Naudotas ir lyginamasis metodas, siekiant pasekti vardų tradicijų tąsą. Nagrinėjant krikšto metrikas išrinkti

dažniausiai pasikartojantys krikšto vardai, ir sulyginti su Jovaišos atliktais tyrimais, apie krikšto vardų populiarumą XVII a. antroje pusėje.

Darbo struktūra. Bakalauro darbą sudaro įvadas, 6 skyriai, išvados, šaltinių ir literatūros sąrašas. Dėstymas sudarytas iš šešių dalių. Pirmiausia pasirinkta aptarti amatininkų socialinę bei ekonominę padėtį, kad būtų lengviau įsigilinti į jų tuometinį gyvenimą ir problemas. Šis skyrius turi du poskyrius. Pirmajame poskyryje apibrėžiami amatininkai, kaip išskirtinė grupė miestiečių luome, jų pozicijos miesto pramonėje ir kova dėl monopolinių teisių. Antrajame poskyryje analizuojama finansinė padėtis, jų socialinis statusas bei visuomeniška veikla. Kitame skyriuje analizuojamos karjeros galimybės – kokį kelią turėjo nueiti žmogus, kad taptų profesionaliu amato meistru. Šiuo tikslu skyrius padalintas į tris dalis – mokinys, pameistras, meistras. Tai buvo privalomi etapai, norint tapti tikru amatininku. Čia išskiriami kiekvieno statuso savitumai ir privalomi dalykai, norint pasikelti kategoriją. Trečioje dalyje išryškinamos amatininkų religinės pareigos ir jų svarba. Vėliau išskiriama švenčių ir turgų vieta amatininkų gyvenime. Šis skyrius padalintas į du poskyrius. Čia atskiriamos religinės šventės bei turgūs nuo valstybinių švenčių. Penktoje dalyje akcentuojamas šeimos svarbumas kasdienybėje ir vaikų profesijos tęstinumas. Paskutiniame skyriuje analizuojami amatininkų įvykdyti nusikaltimai bei taikytos bausmės.

1. AMATININKŲ SOCIALINĖ IR EKONOMINĖ PADĖTIS

1.2 Amatininkai kaip organizacija ir jų kova dėl monopolinių teisių

Norint atskleisti amatininkų padėtį, reikia apžvelgti, koks Vilnius buvo XIX a. pirmoje pusėje: gyventojų sudėtis bei jų skaičius. Iš Josefo Franko prisiminimų matyti, kad 1804 m. Vilniuje gyveno daugiau kaip 35 000 žmonių.⁴⁸ Kitas amžininkas A. H. Kirkoras nurodo daugiau, kad 1830 m. sostinėje buvo apie 50 000 žmonių.⁴⁹ Pasak Merkio, sparčiau gyventojų gausėjo tik XIX a. pradžioje. Tuo metu Vilnius buvo vienas iš didžiausių miestų imperijoje. Vėliau gyventojų skaičius augo nežymiai. 1800 m. fiksuojama 25 430 gyventojų.⁵⁰ Vilniuje buvo gausiausias miestiečių luomas, o valstiečių čia būta nedaug. Amatininkai su šeimomis sudarė apie ketvirtadalį visų miesto gyventojų. Pagrindinė priežastis, stabdžiusi miesto augimą buvo baudžiava, silpnas viso krašto gamybinių jėgų vystymasis, lėta Vilniaus amatų ir manufaktūrinės pramonės raida. Didelio gyventojų prieaugio nebuvo ir dėl sunkių gyvenimo sąlygų, nuolatinių epidemijų.⁵¹ Su epidemijomis buvo siekiama kovoti. Štai daktaras Karlas Ivanovičius Gelingas skatino Vilniaus gubernijos gyventojus saugotis nuo dažniausiai pasitaikomų užkrečiamų ligų. Žmonės buvo informuojami, kad jeigu gydytojas aptiktų epidemijos židinį, gyventojai būtų iškart iškeldinti iš namų ir ligoniai su savo daiktais izoliuoti nuo bet kokio kontakto su kitais asmenimis. Daktaras kalbėdamas apie pavojingas užkrečiamas ligas, pirmiausia įvardino raupus, nuo kurių buvo galima apsisaugoti pasiskiepijus. Tymus ir skarlatiną įvardino kaip užkrečiamą vaikų ligą. Baisiausia liga – cholera, kuri yra nepagydoma ir pirmą kartą pasirodė 1831 m. Daugiausia ja serga vargšai. Karštinė, pasak daktaro atsirasdavo nuo blogo kraujo nuleidimo esant blogam žmogaus sudėjimui.⁵² Nepaisant visko, Vilniaus gyventojų skaičius pamažu augo, o amatininkai amžiaus pradžioje sudarė gana didelę dalį gyventojų.

Su miestu buvo susieta valstybės materialinė gerovė, grindžiama pramonės, prekybos, amatų plėtra; nors vyrauja požiūris, kad valdžios reglamentuojanti veikla ir agrarinis Rusijos ekonomikos pobūdis stabdė savaimeinę miestų raidą, kuri kardinaliai skyrė Rusiją nuo Vakarų Europos. Jekaterinos II Malonės raštas miestiečiams (1785m.) įvedė dvilypę miestiečio sampratą.

⁴⁸ Frankas J., *Atsiminimai apie Vilnių*, Vilnius, 2001, p. 49.

⁴⁹ Kirkoras A. H., *Ludność miasta Wilna, Teka Wileńska*, 1858, nr.3, p. 199-221, <http://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/10073?tab=1>, [prieiga per internetą, žiūrėta 2012-04-16]

⁵⁰ Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., *Vilniaus miesto istorija nuo seniausių laikų iki Spalio revoliucijos*, Vilnius, 1968, p. 215.

⁵¹ Ten pat., p. 214- 215.

⁵² Гелинг К. И., Наставление простому народу как предохранять себя от болезней и как лечить их простыми средствами в отсутствие врача, *Памятная книжка Виленской губернии. На 1854-й год*, Виленской губернии, 1854, p. 128 - 129.

Bendra miestiečių sąvoka taikyta nekilnojamojo turto savininkams ir asmenims, besiverčiantiems smulkiais verslais, amatais ir prekyba. Juos būtinai reikėjo įrašyti į miesto knygą. Miesto knyga buvo sudaryta iš šešių dalių. Ji tarsi atspindėjo tam tikrų žmonių grupių svarbumą. Pirmoje dalyje įrašyti tikrieji miesto gyventojai (tie žmonės, kurie turėjo nekilnojamojo turto). Kitose dalyse registruotos žmonių grupės pagal naudingų užsiėmimų kriterijų. Antroji dalis skirta trijų gildijų pirkliams. Trečioji – cechų amatininkams. Ketvirtoje dalyje registruoti svetimšaliai ir kitų miestų gyventojai, atvykę į miestą ilgesniam laikui verslo ir darbo reikalais. Penktoji knygos dalis fiksavo įžymiuosius piliečius, šeštoji – miesto senbuvių, besiverčiančių smulkiais amatais ir prekyba.⁵³ Trečia cechų amatininkų pozicija rodo, kad jie buvo vieni iš svarbesnių miestiečių luomo atstovų. Cechų amatininkai buvo žymiai svarbesnė miesto grandis už paprastus, necechinus amatininkus. Be to, amatininkų gaminama produkcija buvo reikalinga ir neatsiejama nuo kasdieninio miestiečio gyvenimo.

Vilniaus amatininkai priklausė miestiečių luomui, todėl buvo pavaldūs miesto institucijoms. Šiek tiek išsiskyrė tik cechų amatininkai, kaip organizuota miestiečių luomo grupė.⁵⁴ Miesto cechai jungė pagrindinių gamybos šakų amatininkus: maisto, drabužių ir tekstilės, odos, kailių ir šerių, metalo, medžio ir baldų, statybos ir statybinių medžiagų, kultūros reikmenų gamintojus, auksakalius ir laikrodininkus. Cechų skaičius nuolat kito, vieni cechai buvo naikinami, kiti kūrėsi. Iki XIX a. vidurio jų skaičius augo: 1800 m. Vilniuje veikė 38 cechai, 1885 m. – net 62 (iš jų 34 priklausė žydams). Krikščionių cechų skaičius kito nežymiai. Vėliau ėmė mažėti. Maisto produktų apdorojimo cechų veikimas buvo caro valdžios ribojimas. Necechiniai amatininkai buvo mažiau varžomi negu kitų specialybių tokie amatininkai. Cechai, kurie gamino masėms būtiniausius vartojimo reikmenis, nebuvo varžomi caro valdžios. Todėl siuvėjų, batsiuvių, pirštinių ir stalių cechai buvo didžiausi. Šių gamybos šakų cechų amatininkų gausėjo sparčiausiai.⁵⁵ Jų gausėjimas rodo, cechų paklausą. Jie buvo reikalingi vilniečiams ir tuo pačiu amatininkai galėjo save realizuoti, plėstis ir būti naudingi visuomenei.

Kaip minėta, XIX a. pradžioje į Lietuvą atvykęs J. Frankas apibūdindamas Vilnių mini, kad čia gyveno daugiau kaip 35 000 žmonių. Iš jų apie 22 000 katalikų, 600 graikų, 500 liuteronų, 100 reformatų, 11 000 žydų ir 60 mahometonų. Nors dėl skaičių jis klydo, tačiau proporcijos panašios. Miestiečiai daugiausia buvo katalikai. Liuteronai ir reformatai (daugiausia

⁵³ Bairašauskaitė T., Medišauskienė Z., Miknys R., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, t. 8, d. 1, Vilnius, 2011, p. 355-357.

⁵⁴ Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., *Vilniaus miesto istorija nuo seniausių laikų iki Spalio revoliucijos*, Vilnius, 1968, p. 200.

⁵⁵ Bairašauskienė T., Medišauskienė Z., Miknys R., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, t. 8, d. 1, Vilnius, 2011, p. 363-364.

vokiečiai) vertėsi amatais, prekyba ir menais. Žydai sudarė atskirą bendruomenę.⁵⁶ Merkio teigimu, cechų amatininkų svarbiausias socialinės kilmės šaltinis buvo miestiečių luomas. 1804 m. gruodžio 9 d. caras patvirtino įstatymą suteikusį žydų tautybės miestelėnams teisę kilnotis. Buvo iškelta sąlyga, kad jie turi turėti dvarininko, kurio žemėje gyvena, pažymėjimą, jog yra atlikę savo prievolės dvarininkui. Turėdami teisę išeiti iš miestelių, žydai lengviau negu kitų tautybių miestelėnai, galėjo patekti į Vilniaus cechus.⁵⁷ Nuo 1823 m. kūrėsi pirmieji žydų amatininkų cechai.⁵⁸ Galime daryti išvadą, kad didžiausia dalis amatininkų sudarė miestiečiai katalikai. Žydai, kaip teigė Frankas, sudarė atskirą bendruomenę, todėl kūrė savo atskirus cechus.

Vilniaus cechai nuolatos buvo pildomi naujais nariais. Dažniausiai juos papildydavo miestiečiai. Prie jų priskiriami vadinamieji „piliečiai“ ir tarnautojų šeimų nariai. „Piliečių“ luomą buvo sudarė pagal 1832 m. gegužės 10 d. įstatymą daugiausia kilę iš aukštųjų nekilmingųjų inteligentų („garbės piliečiai“) ir I bei II gildijų pirklių šeimų, asmeninių bajorų palikuonys („piliečiai“). Piliečių skaičius buvo nedidelis. Cechus papildydavo ir valstiečiai, tačiau iki baudžios panaikinimo labai negausiai. Viską lėmė asmens laisvė. Atskirų valstiečių sluoksnių asmeninė priklausomybė buvo nevienoda. 1848 m. liepos 22 d., Vilniaus policmeisterio surinkti duomenys rodo, kad Vilniaus cechuose kilusių iš „laisvųjų“ valstiečių buvo: meistrų – 17, pameistrių – 11, mokinių – 44. Kilusių iš baudžiauninkų buvo: meistrų – 4, pameistrių – 18, mokinių – 44. Tad matyti, kad jų buvo maždaug po lygiai, tačiau jų patekimas buvo nevienodas. „Laisvieji žmonės“ galėjo patekti todėl, kad nemaža jų dalis nėjo lažo, turėjo tam tikrą kilnojimosi laisvę. Jų asmeninę laisvę dvarininkai ir valstybinių dvarų valdytojai mažiau tepajėgė varžyti. Dalį valstiečių baudžiauninkų dvarininkai patys siųsdavo į cechus amato mokytis. Taip dvarininkai tikėjosi turėti papildomų pajamų. Tačiau jų patekimas buvo labai ribotas. Pasak Merkio, Vilniaus cechų vyresnieji ir daugelis meistrų palaikė valstiečių baudžios priklausomybę, siekė užkirsti kelią valstiečiams stoti į cechus. Dėl šių priežasčių valstiečiai buvo mažas cechų pasipildymo šaltinis. Dar vienas luomas, papildęs cechų narių gretas, buvo bajorų, nors XIX a. pirmoje pusėje nežymiai. Jų luomas buvo gausus ir didelė bajorų dalis neturėjo nekilnojamojo turto arba buvo smulkūs ūkių savininkai. Daugelis dirbo dvaruose, kaip administracijos tarnautojai.⁵⁹ Tai patvirtina įrašas Lietuvos auksakalių sąrašė apie Bronislavą Filipavičių: „Gimė 1842 m. bajorų šeimoje. 1858

⁵⁶ Frankas J., *Atsiminimai apie Vilnių*, Vilnius, 2001, p. 49.

⁵⁷ Merkys V., Vilniaus cechų amatininkų skaičius ir jų kilmė 1795 – 1893 metais, *LTSR MA darbai, serija A*, 1961, t. 2. p. 145 – 167.

⁵⁸ Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., *Vilniaus miesto istorija nuo seniausių laikų iki Spalio revoliucijos*, Vilnius, 1968, p. 208.

⁵⁹ Merkys V., Vilniaus cechų amatininkų skaičius ir jų kilmė 1795 – 1893 metais, *LTSR MA darbai, serija A*, 1961, t. 2. p. 145-167.

m. įrašytas pas Vilniaus auksakalį F. K. Mejerį.⁶⁰ Štai ir Vilniaus Šv. Jonų RKB gimimo metrikų knygoje aptinkami duomenys rodo amatininkų kilmingumą. Metrikoje naudojama sąvoka „*ślawetny*“, kuri reiškia gerbiamas. Manoma, kad šiuo žodžiu apibūdinamas bajoriškos kilmės amatininkas.⁶¹ Iš viso to galima daryti išvadą, kad cechai nuolat pildėsi, tačiau negausiai dėl asmens laisvės problemos ir dėl pačių cechų uždarumo – nenoro priimti naujus asmenis. Cechai vis labiau juto konkurencijos jėgą iš cechams nepriklausiusių amatininkų, naujai besikuriančių žydų cechų bei pirklių. Galima daryti prielaidą, kad didžioji cechų amatininkų dalis norėjo savo narių ratą tiesiog izoliuoti.

XIX a. cechai pradėjo nykti ir amžiaus pabaigoje visai baigė savo egzistenciją. XIX a. pradžioje jaučiamas nuosmukis, tačiau vėlesniais metais jie pradėjo plėstis. Viena iš nykimo priežasčių buvo fabrikų steigimas. Nors XIX a. amatininkų cechų reikšmė sumažėjo, tačiau jie dar buvo gana svarbūs. Iš 1828 m. Vilniaus gubernijos pramonės aprašymo matyti, kad fabrikai dar neturėjo dominuojančios pozicijos. Manufaktūros pramonė dar tebebuvo atsiradimo stadijoje, gamyba dar labai ribota. Dauguma fabrikų buvo greičiau amatininkų dirbtuvės privačių piliečių namuose. Pavyzdžiui, Vilniuje 1828 m. odos fabrikų jau buvo 31, o jų gamyba buvo gana nežymi.⁶² Pasak Merkio, XIX a. pirmoje pusėje Vilniaus ekonomikoje kaupėsi naujos, kapitalistinės ekonomikos elementai. Stiprėjo prekybiniai ryšiai tarp miesto ir kaimo, augo vidaus rinka. 1850 m. buvo 51 cechas. Palyginus su kitais Rusijos imperijos miestais, Vilniuje cechų buvo daug.⁶³ Iš Vilniaus gubernijos knygos matyti, kad Vilniuje pramonė buvo gan plačiai išvystyta. Nurodomi fabrikų meistrų ir amatininkų. Įvardijama, kad Vilniaus gubernijoje dirbo bronzininkai, kepejai, kubiliai, barzdaskučiai, dažytojai, metalo apdirbėjai, puodžiai, vinių meistrai, šulinių statytojai, skardininkai, aukso ir sidabro gamintojai, baldų apmušėjai, kirpėjai, pirštininkai, pynėjai, pozumentininkai, batsiuviai, staliai, šaltkalviai, tymininkai ir odininkai, laikrodininkai, juvelyrė. Taip pat mieste buvo gaminami skėčiai, muzikos instrumentai, karios, korsetai, lempos, baldai, paminklai, moteriški ir vyriški drabužiai, ginklai, antspaudai, cigarai ir papirosai, audiniai, fortepijonai, fejerverkai, ketaus ir švino lydiniai, vyriškos kepurės, čiūžiniai, šepetėliai.⁶⁴

XIX a. pirmoje pusėje galima pastebėti ir tam tikrą cechų amatininkų gausėjimą. Pasak Merkio, vidaus rinka plėtėsi ir jai patenkinti neužteko pigios fabrikinės pramonės produkcijos. Tai buvo tas veiksnys, kuris skatino jų plėtimąsi. Vilniaus cechų amatininkų

⁶⁰ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 325.

⁶¹ Šv. Jonų RKB gimimo metrikų knyga 1828–1833 m., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biRecordId=3783>, [prieiga per internetą žiūrėta 2012-05-29].

⁶² 1828 m. Vilniaus gubernijos pramonės aprašymas, *Lietuvos TSR istorijos šaltiniai*, Vilnius, 1955, t. 1, p. 391.

⁶³ Merkys V., Vilniaus cechų amatininkų skaičius ir jų kilmė 1795 – 1893 metais, *LTSR MA darbai, serija A*, 1961, t. 2. p. 205 – 207.

⁶⁴ *Памятная книжка Виленской губернии. На 1850-й годъ*, Виленской губернии, 1950, p. 186 – 193.

absoliutaus skaičiaus didėjimas dar nerodo, kad tie amatininkai bendroje miesto gamyboje užėmė vis svarbesnę padėtį, o gyventojų tarpe sudarė santykinai augantį sluoksnį. Jų santykinis procentas mažai keitėsi iki baudžiavos panaikinimo. Po to susidarė palankesnės kapitalizmo vystymosi sąlygos, sparčiau kūrėsi stambioji kapitalistinė pramonė. Tuomet cechų amatininkų skaičiaus augimas smarkiai atsiliko nuo bendrojo miesto gyventojų gausėjimo, jų sąskaita gausėjo fabrikų darbininkų skaičius.⁶⁵

Šių įmonių steigimas neramino amatininkus, ir vertė juos imtis tam tikrų priemonių. Vilniaus cechai ir jų meistrai kaip smulkūs prekių gamintojai, norėdami išsaugoti savo socialinę – ekonominę padėtį, priešinosi stambiajam kapitalui. Stambusis kapitalas buvo daugiausia pramoninkų ir prekybininkų rankose. Cechai kovojo prieš prekybininkus, gabenančius į Vilnių realizuoti stambiosios pramonės gaminius. Kitų miestų bei gubernijų ir užsienio prekės labai konkuravo su siuvėjų, kepurininkų, audėjų, balnininkų, tymo meistrų, pirštininkų, batsiuvių, ginklininkų, liejimų, kalvių, šaltkalvių, bronzininkų, račių, kėdžių gamintojų, stalių, kubilių, puodžių, knygrišių, laikrodininkų, virvininkų, riebalinių žvakių gamintojų cechų amatininkų produkcija.⁶⁶

Vilniaus cechų siekimas užkirsti prekybą iš kitur atvežtais gaminiais iš esmės buvo cechų meistrų, kaip smulkių gamintojų, kova dėl savo egzistencijos. XIX a. pradžioje Vilniaus mėsinių cechų turėjo konfliktą su pirkliais. Norėdamas išsikovoti teisę, kad tik cecho amatininkai galėtų turguje pirkti gyvulius, kurių mėsa būtų pardavinėjama vietos gyventojų poreikiams tenkinti, stambus mėsinių cechų privertė Vilniaus prekybininkus N. Meišelį ir I. Mejerovičių 1806 m. liepos 4 ir 25 d. pasirašyti pasižadėjimus cechui, kad daugiau nebesupirkinės gyvulių perpardavinėjimui.⁶⁷ Tad matyti, kad amatininkai kovojo ir teisiniais būdais.

Cechų amatininkai palaipsniui sudarė vis mažesnę bendro amatininkų skaičiaus procentą. Necechininkų amatininkų vis gausėjo. Mykolo Balinskio surinktais duomenimis, necechininkai amatininkai 1833 m. sudarė šiek tiek daugiau kaip pusę visų amatininkų.⁶⁸ Tarp jų kildavo nesutarimai. Kova prieš cechui nepriklausiusių amatininkų gaminius, pasak lenkų istoriko J. Morzy, buvo tęsinys tos kovos, kuri jau vyko nuo XVI – XVII amžių.⁶⁹ Apie tai liudija 1687 m. lapkričio 30 d. Vilniaus burmistrų ir tarėjų priimti papildomi Vilniaus auksakalių cecho statuto straipsniai.

⁶⁵ Merkys V., Vilniaus cechų amatininkų skaičius ir jų kilmė 1795 – 1893 metais, *LTSR MA darbai, serija A*, 1961, t. 2, p. 145-167.

⁶⁶ Merkys V., Vilniaus amatininkų cechai ir stambusis kapitalas XIX a., *LTSR MA darbai, serija A*, 1962, t. 2, p. 115-130.

⁶⁷ Ten pat.

⁶⁸ Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., *Vilniaus miesto istorija nuo seniausių laikų iki Spalio revoliucijos*, Vilnius, 1968, p. 215.

⁶⁹ Merkys V., Vilniaus amatininkų cechai ir stambusis kapitalas XIX a., *LTSR MA darbai, serija A*, 1962, t. 2, p. 115-130.

Nurodoma, kad mieste yra sukčiautojų, kurie uždeda prabą ir prekiauja blogos kokybės dirbiniais. Tai smukdo Vilniaus auksakalių cecho vardą. Nurodoma, kad ceche pagaminti dirbiniai turi būti žymimi – įspaudžiami ženklai. Žydams ir kitiems amatininkams draudžiama pardavinėti aukso luitelius, kitaip iš jų viskas bus konfiskuota.⁷⁰ Aštrių ginčų su pirkliais dėl necechinų amatininkų paskerstų gyvulių turėjo Vilniaus mėsinių cechas. Vilniaus vyrų drabužių siuvėjų cechas taip pat bandė uždrausti prekybą mieste gatavais drabužiais, pagamintais necechinų arba nevietinių amatininkų.⁷¹ Apie tai galime spręsti iš įvairių skundų. Amatininkai visaip bandė išlaikyti savo monopolį ir neprarasti turimų pozicijų. Atsiradusi didelė konkurencija galėjo cecho darbuotojus smukdyti ekonomine ir socialine prasme. Pasitaikydavo ir išimčių. Lietuvos auksakalių kataloge yra duomenų, kad P. Štimeris dirbo pameistrių pas Vilniaus auksakalį L.Riorą ir cechui nepriklausė.⁷² Visos šios kovos prieš necechinius amatininkus ar pirklius rodo, kad cechiniai amatininkai save suvokė, kaip išskirtinę žmonių grupę turinčią daugiau teisių.

Nors amatininkai ir priklausė miestiečių luomui, tačiau išsiskyrė iš kitų. Jie save suvokė kaip skirtingą grupę. Tai rodo tas faktas, kad jie kovojo dėl savo teisių ir norėjo išlaikyti savo unikalumą. Ši kova tapo kaip ir jų kasdienybe. Tik užsitikrinus tvirtą finansinę padėtį bei pozicijas, jie galėjo atsilaikyti prieš fabriką ir necechinų amatininkų konkurenciją. Tuo pačiu tai garantuotų jų, kaip organizacijos, išlikimą.

1.2 Amatininkų finansinė ir visuomeninė padėtis

Kokia buvo amatininkų turtinė padėtis, tiksliai pasakyti sunku. Pasak Pugačiausko, pagrindiniu kriterijumi, leidžiančiu apytikriai nustatyti amatininko turtinę būklę, galima laikyti nekilnojamąjį turtą – namą ar sklypą.⁷³ Remiantis šiuo kriterijumi, galima bandyti aiškintis pastarųjų finansinę padėtį. Daugiausiai informacijos šiuo klausimu suteikia revizijos sąrašai bei Merkio knygos apie Vilniaus namus. Pastarojoje fiksuojama, kad dailidei Aleksandrui Vedrychovkiui priklausė du namai. Vienas naujai pastatytas didelis namas, o kitas – mažas dviejų kambarių namelis.⁷⁴ Stalius Konstantinas Fedarovskis buvo nusipirkęs trečdalį namo.⁷⁵ Dar vienas stalius nusipirko medinį namą.⁷⁶ Revizijos sąrašuose dažnai nurodoma, kad amatininkas gyvena

⁷⁰ 22 priedas, 1687 XI 30 d. Vilniaus burmistrų ir tarėjų priimti papildomi Vilniaus auksakalių cecho statuto straipsniai, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius.*, Vilnius 2001, p. 447.

⁷¹ Merkys V., Vilniaus amatininkų cechai ir stambusis kapitalas XIX a., *LTSR MA darbai, serija A*, 1962, t. 2. p. 115-130.

⁷² Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius.*, Vilnius 2001, p. 388.

⁷³ Pugačiauskas V., Vilniaus „krikščionių“ medžio apdirbimo cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2008, t. 54 Nr. 3(75), p. 12-26.

⁷⁴ Drėma V., *Vilniaus namai archyvų fonduose, VII knyga*, Vilnius, 2003, p. 61.

⁷⁵ Drėma V., *Vilniaus namai archyvų fonduose, V knyga*, Vilnius, 2002, p. 209.

⁷⁶ Drėma V., *Vilniaus namai archyvų fonduose, VII knyga*, Vilnius, 2003, p. 62.

name, kuris turi savo numerį. Antai Mykolas Zaborovskis gyvena name Nr. 818.⁷⁷ Pasitaiko ir tokių įrašų, kuriuose nurodoma, jog amatininkas yra namo savininkas: „Jurgis sūnus Vladislovo Makinovskio 41 metų, gyvena nuosavame name, odininkas“.⁷⁸ Galima daryti išvadą, kad abu pastarieji įrašai byloja apie privatinę nuosavybę. Amatininkus turinčius nuosavus namus galima skirti į dvi grupes: tuos, kurie gyvena mediniame name ir tuos, kurie gyvena mūriniame. Mūrinis namas turėjo būti brangesnis, ir tai liudytų geresnę amatininko ekonominę padėtį. Revizijoje dažnai nurodoma, kad tam tikri žmonės gyvena nuosavame mūriniame name, kaip kalvis Dominykas Kažyskis ar kitas kalvis Albertas.⁷⁹ Lieka neaišku, kokie namai yra, kurie įvardijami tik numeriais. Kadangi neaptinkama revizijoje įrašų, kurioje nurodoma, kad vienas ar kitas namas yra medinis, galima daryti prielaidą, kad namai neįvardinti kokie jie yra, buvo mediniai. Labai retais atvejais amatininkas turėdavo ir savo dvarelį, kas buvo vienas didžiausių turto įrodymų. Štai revizijoje nurodoma, kad Kazimiero sūnus kalvis Ignacas, dirba nuosavame dvarelyje Antakalnyje Nr. 1445.⁸⁰ Kitas pavyzdys būtų vinių dirbėjas Kristijonas Mileris⁸¹ ir Jakobas Hertmanas⁸², kurie turėjo nuosavus dvarelius. Pažymėtina, kad paskutinieji du asmenys turėjo didesnes dirbtuves (sk. Amatininko karjera). Būdavo ir taip, kad amatininkas nuomodavo būstą. Yra duomenų apie namų nuomą.⁸³ Nemažai pasitaiko įrašų apie amatininkus, kurie gyvena tik laikinai pas tam tikrus žmones, kaip Michailas, gyvenantis laikinai Aleksandro name.⁸⁴ Mokinių, kurie apsistojo pas meistrą, neįvardijama gyvenamoji vieta, o tik nurodoma, pas kokį amatininką mokosi.⁸⁵ Kadangi meistras išlaikydavo mokinį, tai rodė tuometinę laikiną gyvenamąją vietą.

Ne visada amatininkui pavykdavo pakankamai užsidirbti ir išlaikyti savo būstą. Pasitaikydavo ir tokių atvejų, kai netekęs darbo amatininkas laikinai ieškodavo prieglobsčio. Štai, Michailas Stasevičius, bedarbis, ir gyveno vyskupo name, kurio Nr. 696.⁸⁶ Prieglobstį dažniausiai suteikdavo vienuoliai. Antai Michailas Kiševskis gyveno pas Pranciškonus, kalvis Martynas glaudėsi Dominikonų Šv. Dvasios mūriniame name.⁸⁷ Darbo netektį galėjo lemti kelios priežastys. Visų pirma, sveikatos sutrikimai. Taip galima spręsti remdamiesi Adomo pavyzdžiu, kuris gyveno laikinai name, be numerio ir buvo luošys.⁸⁸ Pasitaikydavo, kad amatininkas dėl

⁷⁷ Cechų revizijos sąrašai, LVIA, f. 458, ap. 1, b. 693, l. 42.

⁷⁸ Ten pat, l. 43.

⁷⁹ Ten pat, l. 2-3.

⁸⁰ Ten pat, l. 1.

⁸¹ Ten pat, l. 2.

⁸² Ten pat.

⁸³ Drėma V., *Vilniaus namai archyvų fonduose, VI knyga*, Vilnius, 2003, p. 188.

⁸⁴ Cechų revizijos sąrašai, LVIA, f. 458, ap. 1, b. 693, l. 44.

⁸⁵ Ten pat, l. 44.

⁸⁶ Ten pat, l. 42.

⁸⁷ Ten pat, l. 5.

⁸⁸ Ten pat, l. 43.

sveikatos sutrikimų tapdavo net elgeta⁸⁹ arba apsigyvendavo prieglaudos namuose, kaip kad rodo Motiejaus Vavanovskio atvejis.⁹⁰ Revizijos sąrašuose kartais būdavo net pabrėžiama, kad amatininkas yra neturtingas.⁹¹

Per 1795 m. gyventojų surašymą Vilniuje surašyti gyventojai suskirstyti į turinčius nekilnojamojo turto ir tuos, kurie jo neturėjo. Amatininkai buvo pažymėti prie abiejų kategorijų.⁹² Buvo ir tokių, kurie savo būstus pardavė, nes nebepajėgė jų išlaikyti. Tai galima pagrįsti Leono Kalinkevičiaus pavyzdžiu. Jis buvo odininkas, namą pardavė ir numirė.⁹³ Galima daryti prielaidą, kad amatininkas taip pasielgė dėl savo prastos sveikatos, kadangi 1795 m. jis buvo 60 metų amžiaus. Išanalizavus surinktus faktus išaiškėja, kad amatininkų finansinė padėtis buvo nevienoda ne tik skirtinguose cechuose, bet ir vieno cecho viduje. Ne visi galėjo įsigyti nuosavą namą, tad buvo tokių, kurie nuomojo būstus ar laikinai pas kitus glaudėsi.

Susirgę amatininkai, kaip ir daugelis to meto miestiečių, neretai atsiguldavo į ligoninę. Antai 51 metų kalvis Motiejus Maciakievičius 1806 m. sirgo ir gydėsi pas Gailestingąsias seseris.⁹⁴ Vilniuje XIX a. pradžioje Gailestingųjų seserų ligoninė viena buvo stambiausių.⁹⁵ Iš J. Franko prisiminimų matyti, kad ligoninių padėtis buvo labai bloga. Jis išsamiai aprašo Gailestingųjų seserų ligoninę, kuri atrodė apverktinai. Autorius rašo: „Vienai lovai tekdavo 2 ligoniai, juos net guldydavo ant smėliu barstomų grindų: taip užmaskuodavo nešvarą. Lovos nesunumeruotos, be lentelių sergančiojo pavardei užrašyti. Oras troškus, nėra ventiliatorių, <...> jos ir vaistus gamindavosi pačios“. J. Frankas mini, kad trūko daktarų ir atsakingų žmonių.⁹⁶ Kitos ligoninės ir nebuvo idealios būklės. Kita, kiek mažesnė ligoninė buvo Bonifratų psichiatrinė ligoninė, kurioje buvo 15 – 20 lovų. Joje aptarnavo 10 asmenų, jiems talkino 6 patarnautojai.⁹⁷ Vėliau ši ligoninė tapo pasaulietine su prieglauda.⁹⁸ Aptinkama duomenų ir apie čia besigydžiusius amatininkus, kaip vinių dirbėją Jurgį Lorentzą.⁹⁹ Daktaras Gelingas, rašydamas rekomendacinio pobūdžio straipsnį, skatino gyventojus sunegalavus kreiptis į daktarus. Pasak jo, žmonės nelabai pasitiki ligoninėmis ir geriau klauso įvairių bobučių. Tačiau daktaras nurodė, kad dažniausiai jos gydo netinkamai ir

⁸⁹ Ten pat.

⁹⁰ Ten pat, l. 51.

⁹¹ Ten pat, l. 49.

⁹² Bairašauskienė T., Medišauskienė Z., Miknys R., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, t. 8, d. 1, Vilnius, 2011, p. 361.

⁹³ Cechų revizijos sąrašai, LVIA, f. 458, ap. 1, b. 693, l. 44.

⁹⁴ Ten pat, l. 1.

⁹⁵ Pugačiauskas V., *Napoleonas ir Vilnius: karinio gyvenimo kasdienybės bruožai*, Vilnius, 2004, p. 71.

⁹⁶ Frankas J., *Atsiminimai apie Vilnių*, Vilnius, 2001, p. 115.

⁹⁷ Čaplinskas A. R., *Vilniaus istorija, legendos ir tikrovė*, Vilnius, 2010, p. 445.

⁹⁸ Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., *Vilniaus miesto istorija nuo seniausių laikų iki Spalio revoliucijos*, Vilnius, 1968, p. 227.

⁹⁹ Cechų revizijos sąrašai, LVIA, f. 458, ap. 1, b. 693, l. 4.

pateikė vieną pavyzdį. Esant blogai žmogaus savijautai, jam jaučiantis prislėgtam, kai kamuoja psichologinės problemos, reikia pagulėti ir išgerti šiltos arbatos. Jei tai nepadeda, reikia kreiptis į gydytoją, kuris paskirs vaistus. Paprastai žmonės tokius negalavimus gydos patys. Šeimoje esant tokiam ligoniui, liepiama vaikščioti, kad nenusigulėtų ir duodama išgerti degtinės, kad jėgos atsigautų. Daktaro teigimu, tokiomis priemonėmis nepagydysi sielos. Dažnai žmonės tikisi stebuklo iš daktarų, tačiau jo nesulaukę, dėl to kaltina gydytojus. Gelingas ragino žmones būti atsargiais darbo metu, šaltu oru šiltai apsirengti ir saugotis nuo peršalimo, gerai maitintis – valgyti tris kartus per dieną, gerai susitvarkyti namus, kad juose būtų šviesu ir būtų gerai įrengti kaminai dėl į namą patenkančių dūmų. Daug dėmesio skyrė nėščiosioms, kurioms liepta vengti sunkaus fizinio darbo, negirtauti, ilgai neklūpėti ir nieko nedaryti, kas pakenktų vaisiui. Pagimdžiusiai moteriai nurodyta pradėti dirbti po 9 dienų ir tik labai atsargiai.¹⁰⁰ Iš visų pateiktų duomenų matyti, kad ligoninės buvo blogos būklės ir jomis naudojosi, tik maža dalis gyventojų. Dėl to būta įvairių priežasčių: pačių ligonių trūkumas, finansinė padėtis, nepasitikėjimas ligoninėmis ir kt. Galima daryti prielaidą, kad matydamas šias Vilniaus kraštą kamuojamas problemas, daktaras parašė šį straipsnį siekdamas paraginti žmones tausoti savo sveikatą ir suteikti papildomos informacijos, kaip išvengti ligų.

Amatininkai (bent jau dalis jų) visuomenėje užėmė gana garbingą vietą. Buvo tokių, kurie pasižymėjo ir kaip asmenybės. Apie tai galime spręsti iš J. Franko prisiminimų. Autorius rašo apie dvidešimt dviejų metų poniją Luizą Berkam, susirgusią 1815 m. gruodį. Ligonė buvo staliaus Kislingo duktė ir labai gerbiamo Vilniaus laikrodininko žmona.¹⁰¹ Tai, kad ji buvo garbingo miestiečio žmona, darė ir ją garbinga poniją. Tyrinėjant revizijos knygą paaiškėjo, kad net aukštas pareigas užimančių tėvų vaikai tapdavo amatininkais. Štai kalvystės amatu užsiėmė ir Jonas Gotlibas, kuris buvo Vilniaus miesto burmistro Luko Zeydlerio sūnus.¹⁰² Ne kiekvienas amatininkas buvo pasižymėjęs, tačiau turtingesni asmenys buvo gerai žinomi. Jų amatas buvo gerbiamas.

Amatininkai savo socialinį statusą visuomenėje užsitarnavo ne tik dėl savo profesinės veikos pobūdžio, bet ir dėl savo visuomeniškumo. Cechų visuomeninį gyvenimą iš dalies, reguliavo statutai ir per ilgą istorinį laikotarpį susiformavusios tradicijos.¹⁰³ Cechai teikdavo įvairią labdarą. Štai Vilniaus juvelyrų cechas kasmet skirdavo 2,5 rublių sidabru paremti Labdaros draugiją¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Гелинг К. И., Наставление простому народу какъ продохранять себя отъ болезней и какъ лечить ихъ простыми средствами въ отсутствіе врача, *Памятная книжка Виленской губерніи. На 1854-й год*, Виленской губернии, 1854, p. 97 - 130.

¹⁰¹ Frankas J., *Atsiminimai apie Vilnių*, Vilnius, 2001, p. 476.

¹⁰² Cechų revizijos sąrašai, LVIA, f. 458, ap. 1, b. 693, l. 2.

¹⁰³ Pugačiauskas V., Vilniaus „krikščionių“ medžio apdirbimo cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2008, t. 54 Nr. 3(75), p. 12-26.

¹⁰⁴ Juvelyrų cecho pajamų ir išlaidų knyga nuo 1848 m., LVIA, f. 956, ap. 1, b. 14.

Pasak Pugačiausko, mėsinių cehai dalindavo pinigus po mišų išmaldos prašantiems vargšams. Randama duomenų ir apie mėsinių suteikiamą finansinę paramą labdarinėms organizacijoms, kaliniams, žydų ir katalikų ligoninėms. Autorius teigia, kad mėsinių cehas labdarą dažniausiai suteikdavo mėsos produktais. Tie produktai būdavo surinkti kaip baudos už įvairius cecho narių prasižengimus.¹⁰⁵ Kiek kiti cehai užsiėmė labdarine veikla neaišku, tačiau neatmetama galimybė, kad ir kitų specialybių amatininkai galėjo prisidėti prie vienos ar kitos organizacijos išlaikymo. Galima paminėti ir tai, kad juvelyrų kasmet skirdavo 4,5 sidabrinių rublių Amatų valdybai išlaikyti.¹⁰⁶ Tačiau šios cecho išlaidos priskirtinos ne prie labdarinės veiklos, o prie privalomųjų išlaidų.

Amatininkai pasitarnaudavo visuomenei ne tik finansine parama. XIX a. Vilniuje elgetų problema buvo labai aktuali. XVI a. atsiradusios prieglaudos neišsprendė šio klausimo. Todėl kunigai buvo įpareigoti rūpintis savo parapijų elgetomis. Vilniuje buvo begalė elgetų, prašinėjančių išmaldos gatvėse, kapinėse, prie bažnyčių, gulinčių prie sienų, tarpuvartėse. Vilniuje nebuvo tiek prieglaudų, kad jų užtektų visiems, todėl stengtasi elgetas įdarbinti. Čia didelį vaidmenį turėjo atlikti amatininkai ir fabrikai. Daugelis elgetų buvo pajėgūs dirbti, tad prašyta pagalbos dėl įdarbinimo.¹⁰⁷ Amatininkai tokiu būdu buvo įtraukiami į visuomeninį gyvenimą, nes padėjo spręsti aktualias visuomenės problemas. Jozefas Frankas savo atsiminimų knygoje taip pat aptaria valkatų problemą. Jis mini Labdarių draugiją, kurios tikslas ne vien slaugyti neturtingus ligonius, bet ir kovoti su valkatavimu, duoti žmonėms darbo, globoti vaikus, senelius ir t.t. J. Frankas rėmė šią draugiją, buvo išrinktas komisijos nariu, turėjusiu ištirti visus Vilniaus valkatas. Kaip prisimena J. Frankas, atlyginimas už jo darbą – gatvės, bent savaitei išvalytos nuo valkatų, kurie jas buvo užplūdę nuo neatmenamų laikų.¹⁰⁸ Sunku buvo išspręsti valkatų problemą. Daugelis jų apsimetinėdavo (t.y. turėjo pajamų, tik valkatavo). Ši draugija daug nuveikė padėdama visuomenei atskirti tikrąjį vargšą nuo apsimetėlio elgtos. Ji turėjo ir prieglaudą, kurioje globojo našlaičius, vaikus, kurie ten buvo mokomi amatų bei rašto.¹⁰⁹ Iš šio fakto galime daryti prielaidą, kad amato mokytis galėjo ir cecho amatininkas. Vėliau, našlaitis išmokęs tam tikro amato, galėjo papildyti ir cecho narių gretas. Norint pagerinti Vilniaus padėtį, reikėjo įtraukti ir kitus Vilniaus gyventojus. Tuo atveju ir pasitarnavo amatininkai.

¹⁰⁵ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsinių cehas XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

¹⁰⁶ Juvelyrų cecho pajamų ir išlaidų knyga nuo 1848 m., LVIA, f. 956, ap. 1, b. 14, l. 1 – 5.

¹⁰⁷ Praspaliauskienė R., *Nereikalingi ir pavojingi: XVIII a. pabaigos – XIX a. pirmos pusės elgetos valkatos ir plėšikai Lietuvoje*, Vilnius, 2000, p. 24.

¹⁰⁸ Frankas J., *Atsiminimai apie Vilnių*, Vilnius, 2001, p. 158 – 160.

¹⁰⁹ Praspaliauskienė R., *Nereikalingi ir pavojingi: XVIII a. pabaigos – XIX a. pirmos pusės elgetos valkatos ir plėšikai Lietuvoje*, Vilnius, 2000, p. 29-30.

Amatininkai buvo gan įvairialypė bendruomenė. Vieni buvo labiau pasiturintys ir galėjo disponuoti nekilnojamuoju turtu, kiti – ne. Vieni buvo gerai žinomi miesto visuomenėje ir gerbiami, kaip asmenybės, kiti niekuo neišsiskyrė. Tačiau visi XIX a. miestiečiai susidūrė su miestą kamuojančiomis problemomis ir amatininkai buvo tie žmonės, kurie dalinai prisidėjo prie šių problemų sprendimo.

2. AMATININKO KARJERA

Vilniaus cechų narių hierarchinis susiskirstymas, arba tiesiog profesinės veiklos ir karjeros modelis, išliko nepakitęs – mokinys, pameistrys, meistras.¹¹⁰ Cecho korporacinės organizacijos centrinė figūra ir tikrasis narys buvo meistras – savarankiškas ir atsakingas už savo profesinės veiklos rezultatus amatininkas.¹¹¹ Pastarasis vadovavo organizacijai ir buvo atsakingas tiek už bendrų interesų gynimą, tiek ir už savo asmeninius darbo rezultatus bei pameistrių ir mokinių profesinį rengimą. Likusieji cecho nariai – pameistrys ir mokinys – buvo pagalbininkai profesinėje veikloje.¹¹² Norint tapti meistru, reikėjo nueiti ilgą kelią – ne vienerius metus mokytis, bei elgtis pavyzdžiai. Amatininko karjeros siekimas buvo nelengvas. Reikėtų apžvelgti kiek laiko trukdavo ir kokių priemonių reikėjo, kad žmogus pasiektų meistro pareigas.

2.1 Mokinys

Norint pradėti verstis amatu pirmiausia reikėjo baigti mokslus. Tai padaryti buvo galima tik vienu būdu – tapti mokiniu ir atitarnauti meistrai nustatytą laikotarpį. Pasak Pugačiausko, mokinio pragyvenimo sąlygos, mokymosi laikas, profesinės pareigos, perėjimo į pameistrius tvarka, priklausė nuo mokinio tėvų ir meistro susitarimo. Būdavo, kad jaunuolio tėvai su meistru pasirašydavo sutartį, kurioje pažymėdavo mokymosi trukmę ir meistro įsipareigojimus dėl mokinio išlaikymo.¹¹³ Mokymosi trukmė būdavo nevienoda. Iš Vilniaus auksakalių sąrašo matyti, kad dažniausiai mokytis tekdavo 7 metus.¹¹⁴ Pasitaikydavo, kad mokymosi trukmė būdavo sutrumpinama, ir mokinys pripažįstamas pameistriu kur kas anksčiau, nei numatyta. Pavyzdžiui, Tadas Bančevičius 1798 m. įrašytas 7 metams mokiniu pas Vilniaus auksakalį V. Jastžembskį, o jau 1801 m. pripažintas pameistriu.¹¹⁵ Čia fiksuojamas tik 3 metų laikotarpis. Būdavo ir taip, kad mokinys skirtą metų skaičių mokslui atlikdavo pas skirtingus meistrus. Tai įrodo Motiejaus

¹¹⁰ Pugačiauskas V., Vilniaus statybininkų amatų cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2007, t. 53 Nr. 3(71), p. 29-43.

¹¹¹ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsinių cechų XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

¹¹² Pugačiauskas V., Vilniaus statybininkų amatų cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2007, t. 53 Nr. 3(71), p. 29-43.

¹¹³ Pugačiauskas V., Vilniaus „krikščionių“ medžio apdirbimo cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2008, t. 54 Nr. 3(75), p. 12-26.

¹¹⁴ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 304, 307, 313, 325, 327, 341, 345, 347, 358, 362, 366.

¹¹⁵ Ten pat, p. 307.

Bžezinskio atvejis. 1801 m. spalio 14 d. Vilniaus auksakalys I. Skiendzierskis įsirašė pastarąjį mokiniu. Kadangi minėtas asmuo jau buvo išdirbęs šešis metus, jam buvo likę tik vieni metai.¹¹⁶

Iš kitur atvykę, išsimokslinę ir jau suaugę asmenys, Vilniuje turėjo galimybę greičiau pasiekti aukštesnių laipsnių. Antai Matas Bavenskis mokiniu išbuvo nepilnus metus, nes be cecho žinios buvo baigęs mokslus Gardine.¹¹⁷ Dar didesnes galimybes turėjo meistrų vaikai. Auksakalių sąrašė minima, kad Teodoras Albertas Damas įrašytas mokiniu pas tėvą o po 5 mėnesių minimas Vilniaus auksakalių cecho pameistrių knygoje. Dirbo tėvo dirbtuvėje.¹¹⁸ Matyti, kad niekas negalėjo apeiti cecho įstatymų, tačiau buvo įmanoma įvairias sankcijas sušvelninti. Galima daryti prielaidą, kad meistrų vaikai turėjo daugiau privilegijų, nei kiti mokiniai, siekę amatininko karjeros. Neatmetama galimybė, jog T. A. Damas ankščiau galėjo mokytis ir pas kitą meistrą. Kaip kad rodo Frydricho Giorico atvejis. Pastarasis buvo įrašytas pas tėvą mokiniu 7 metams. Prieš tai jis jau buvo atitarnavęs 6 metus ir 9 mėnesius, todėl po nepilnai 3 mėnesių įrašytas pameistriu.¹¹⁹ Akivaizdu, kad amatininkų vaikai mokydavosi pas kitus tos pačios profesijos meistrus, o ne tik pas tėvus.

Fiksuojamas ir 5 metų mokymosi laikotarpis¹²⁰ bei tokios pat trukmės laikotarpis tik pas skirtingus meistrus (du metus tarnavo pas vieną, tris metus - pas kitą).¹²¹ Kiek skirtingai mėsinių cecho statute buvo numatyta, kad suaugusiam mokiniui draudžiama pereiti iš vieno meistro pas kitą, išskyrus tuos atvejus, kai meistras miršta. Pasak Pugačiausko, pastarajame ceche mokinytis turėjo tarnauti ne mažiau kaip 6 metus, o suaugusiems laikas sutrumpinamas per pusę. Dauguma mokinių mokėsi nurodytą metų skaičių, tačiau kai kurie meistrai stengėsi kuo ilgiau išlaikyti pigią darbo jėgą ir sutartį prailginti bent 1 metams.¹²² „Krikščionių“ medžio apdirbimo cechuose mokslas trukdavo 4 – 7 metus, tačiau būta atvejų, kad jis užsitęsavo ir iki 9 metų.¹²³ Pilnamečiai jaunuoliai, norintys mokytis mūrinių ir dailidės amato, turėjo įveikti 4 savaitių bandomąjį laikotarpį, pasižadėti ištarnauti 5 metus (vyresni kaip 20 metų vieneriais metais trumpiau). Puodžių amato siekiantys jaunuoliai nuo 12 metų turėjo tarnauti 6 metus, o vyresnių nei 18 metų mokinių tarnybos sąlygos buvo nustatomos pagal susitarimą su meistru.¹²⁴ Kaip jau minėta, pasitaikydavo tokių atvejų, kai mokinytis pirmiausia turėjo pareiti bandomąjį laikotarpį, kurį įveikęs

¹¹⁶ Ten pat, p. 313.

¹¹⁷ Ten pat, p. 308.

¹¹⁸ Ten pat, p. 315.

¹¹⁹ Ten pat, p. 328.

¹²⁰ Ten pat, p. 345.

¹²¹ Ten pat, p. 327, 328.

¹²² Pugačiauskas V., Vilniaus mėsinių cechas XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

¹²³ Pugačiauskas V., Vilniaus „krikščionių“ medžio apdirbimo cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2008, t. 54 Nr. 3(75), p. 12-26.

¹²⁴ Pugačiauskas V., Vilniaus statybininkų amatų cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2007, t. 53 Nr. 3(71), p. 29-43.

jis galėjo tęsti mokslus. Štai juvelyrų cecho mokinio knygoje nurodoma, kad meistras Danilevskis 1848 m. spalio 6 d. pristatė mokinį Svineskį ir prašė jį įrašyti mokiniu vieneriems metams bandomajam laikotarpiui, o po to 5 metams mokytis amato.¹²⁵ Sunku vienareikšmiškai pasakyti, kaip dažnai mokiniai turėdavo bandomąjį laikotarpį, tačiau akivaizdu, kad ši sąlyga naudota ne visuose cechuose ir laikotarpio trukmė galėjo trukti iki metų. Apibendrinant reikia pasakyti, kad mokymosi laikas nors ir skyrėsi skirtingoms specialybėms, bet visur išlieka panašus. Galime daryti prielaidą, kad visuose Vilniaus amatininkų cechuose mokinyms vidutiniškai turėjo mokytis apie 5 – 7 metus.

Tarnystė meistrai nebuvo vienintelė sąlyga norint pasikelti kvalifikaciją. Mokinys turėdavo padaryti tam tikrą darbą, pagal kurį būtų galima nuspręsti apie jo sugebėjimus. Svarstymas dėl mokino pakėlimo į meistrus vykdavo cecho susirinkimo metu. Meistras, kurio mokinys siekdavo pameistrio vardo, pristatydavo savo mokinį, vyriausiems cecho meistrams. Pameistrių užrašymų knygoje į Vilniaus krikščionių juvelyrų cechą fiksuojama, kad 1845 m. spalio 5 d. mokinys prabuvęs savo laiką, garbingai atsimokęs ir susipažinęs su amatu, komisijai pristatė savo dirbinius: laikrodį su grandinėle ant kaklo, papuoštą perlais ir iškaltą auksinį žiedą. Prašė komisijos išmoktą amatą įvertinti teigiamai ir pripažinti pameistriu. Po šiuo raštu pasirašė vyriausias cecho meistras Felicijonas Dirmonivičius.¹²⁶

Pastebima mokinių migracija į kitus miestus. Jonas Ebertas priklausęs Vilniaus krikščionių auksakalių cechui (čia ištarnavo 4 metus), įrašytas 6 metams pas Gardino auksakalį.¹²⁷ Neaišku, kodėl mokinys migravo. Gali būti, kad ir dėl trumpesnio mokymosi laiko.

Mokytis amato pradėdavo anksti. Randama duomenų kad auksakalių mokinių būta nuo 12 metų.¹²⁸ Puodžių amato jaunuoliai galėjo siekti ir nuo 12 metų.¹²⁹ Anot Pugačiausko, stalių mokinių amžius svyravo nuo 13 iki 30 metų, o vidurkis siekė 21 metus.¹³⁰

Meistras įsipareigodavo visiškai išlaikyti mokinį, aprūpinti darbo įrankiais, drabužiais ir maistu, taip pat sumokėti mokesčius.¹³¹ Juvelyrų cecho pajamų ir išlaidų knygoje nurodoma, kad nuo mokinio gaunamos 1, 50 rublio sidabru pajamos. Kad tai ne pavienis atvejis, o nusistovėjusi

¹²⁵ Mokinių užrašymų knyga į Vilniaus krikščionių juvelyrų cechą, LVIA, f. 956, ap. 1, b. 13, l. 3.

¹²⁶ Pameistrių užrašymų knyga į Vilniaus krikščionių juvelyrų cechą, LVIA, f. 956, ap. 1 b. 12, l. 3.

¹²⁷ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 323.

¹²⁸ Ten pat, p. 367.

¹²⁹ Pugačiauskas V., Vilniaus statybininkų amatų cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2007, t. 53 Nr. 3(71), p. 29-43.

¹³⁰ Pugačiauskas V., Vilniaus „krikščionių“ medžio apdirbimo cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2008, t. 54 Nr. 3(75), p. 12-26.

¹³¹ Ten pat.

mokinių mokamų mokesčių tvarka liudija keletas tokių įrašų fiksuojamų skirtingais laikotarpiais – 1849, 1850 ir 1851 metais.¹³²

Pirmasis žingsnis link profesionalaus amatininko vardo – tapimas mokiniu. Gan ilga tarnystė meistriui nebuvo lengva. Mokinys nebuvo pilnateisis cecho narys, o tik jam formaliai priklausė. Jo tarnavimas ir siekimas profesionalaus amatininko vardo tapo kasdienybe. Taip pat ir meistriui, turėjusiam kasdien mokinį išlaikyti bei jį mokyti.

2.2 Pameistrys

Mokinys ištarnavęs atitinkamą laikotarpį tapdavo meistro pameistriu. Pameistrius galima vertinti kaip tiesioginius meistro pagalbininkus, nustatytą laiką atliekančius gamybinę mokamąją praktiką, už kurią gaudavo atlygį. Meistras atsakydavo už savo pavaldinio, įrašyto į cecho revizijos knygas, veiksmus ir sumokėdavo už jį nustatytus mokesčius.¹³³ Čia skirtingai nuo mokinių nebuvo stabilaus nusistovėjusio mokesčio. Juvelyrų cecho pajamų ir išlaidų knygoje fiksuojami skirtingi pameistrių įnašai. Aptinkamos mažesnės, nesiekiančios rublio, sumos, kaip 60 ar 13 sidabrinių kapeikų,¹³⁴ ir didesnės - 1,25, 2,5 ar 3 sidabriniai rubliai.¹³⁵ Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad 2,5 sidabrinių rublių suma fiksuojama dažniau. Atsižvelgiant į visus čia pateiktus duomenis, galima daryti prielaidą, jog vidutinė nuo pameistrio gaunama suma į cecho kasą buvo 2 – 3 sidabriniai rubliai.

Dauguma pameistrių siekė pakilti aukščiau profesinės tarnybos laipteliu ir užimti aukštesnį socialinį statusą visuomenėje. Anot Pugačiausko, mėsinių cecho statutas nurodė, kad reikėjo gauti meistro rekomendaciją. Pastaroji buvo būtina norint tapti meistru.¹³⁶ Juvelyrų meistrų įrašymų knygoje fiksuojama, kad meistras Danilevičius pristatė pameistrį Martyną Mincevičių tapti meistru. Po to Danilevičius išdavė raštą, kad Martynas mokėsi amato.¹³⁷ Sekantys žingsniai buvo įrašymas į cecho metinius sąrašus bei priesaikos davimas.¹³⁸ Priesaika buvo privaloma ir auksakaliams.¹³⁹ Tad galima daryti prielaidą, kad priesaikos davimas, rekomendacinis raštas buvo privalomi kiekvienam norinčiam tapti meistru, nesvarbu kokios specialybės. Iš esmės pameistrio profesinė karjera priklausė vien nuo santykių su darbdaviu, kadangi pastarasis galėjo sukurti

¹³² Juvelyrų cecho pajamų ir išlaidų knyga nuo 1848 m., LVIA, f. 956, ap. 1, b. 14, l. 2 – 4.

¹³³ Pugačiauskas V., Vilniaus statybininkų amatų cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2007, t. 53 Nr. 3(71), p. 29-43.

¹³⁴ Juvelyrų cecho pajamų ir išlaidų knyga nuo 1848 m., LVIA, f. 956, ap. 1, b. 12.

¹³⁵ Ten pat, l. 3, 4.

¹³⁶ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsinių cechas XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

¹³⁷ Meistrų užrašymų knyga į Vilniaus krikščionių juvelyrų cechą, LVIA, f. 956, ap. 1, b. 9, l. 12.

¹³⁸ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsinių cechas XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

¹³⁹ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 335.

neįveikiamus barjerus. Galėjo neįrašyti dėl vienokių ar kitokių priežasčių į kasmetinius cecho sąrašus, neduoti rekomendacijos. Buvo nustatytas ir nemažas vienkartinis stojimo mokestis, kurį surinkti pameistriams buvo sunku.¹⁴⁰ Todėl daugeliui pameistrių tekdavo tarnauti ilgus metus. Antai O. Berenšteinas pameistriu išbuvo nuo 1816 m. iki 1838 m.¹⁴¹

Pameistrys turėdavo ištarnauti atitinkamą laikotarpį. Jis buvo nevienodas. Antai Vulfas Arkuskis 1849 m. įrašytas pameistriu 3 metams,¹⁴² Kušelis Cutrinus įrašytas tik 1 metams¹⁴³ Tačiau šios trukmės labai nekonkrečios. Neaišku, ar per nurodytą laiką pameistrys suspėdavo surinkti reikiamą sumą pinigų, ar meistras teikė jam rekomendaciją iškart ir ar dar nepasitaikė kliūčių. Nedaug tepasako tas faktas, kokiam laikui buvo įrašomi pameistriai. Visos minėtos aplinkybės galėjo žymiai prailginti laikotarpį. Antai Jonas Fralovičius pameistriu išbuvo 6 metus,¹⁴⁴ Frydrichas Gioricas - 9 metus.¹⁴⁵ Abraomas Geršberas įrašytas pameistriu 3 metams, po to sutartis pratęsta dar dviem.¹⁴⁶

Pameistrys, norėdamas tapti meistru, privalėjo atlikti kvalifikacinį darbą. „Malonės raštas miestams“ 1785 m. skelbė: „Jeigu kas mieste, kuriame yra įsteigta atitinkamo amato valdyba, panorės verstis tuo amatu, tai turi pranešti valdybai ir pristatyti savo pavyzdinį darbą valdybos seniūnui ir seniūno pavaduotojams. Pastarieji turi pakviesti prirašytuosius meistrus apžiūrėti darbą ir išegzaminuoti, ir jeigu darbas bus pripažintas, tai valdyba turi išduoti leidimą dirbti darbą“. ¹⁴⁷ Prieš tai buvo skirta atestacija (darbui atlikti), kuri dažniausiai trukdavo apie 4 metus.¹⁴⁸ Tačiau ne visada vienodai. Pasitaikydavo, kad nurodomi tik 3 metai.¹⁴⁹ Bet vėlgi, tai nebuvo tikslūs laikotarpiai, kaip, kad nurodoma dokumentuose. Antai Augustas Freidenberchas 1804 m. meistro atestacijai gauti įrašytas 4 metams pas I. Skendzierskį ir J. G Haną. 1804 m. kovo 21 d. pasižadėjo pristatyti diplominį darbą, o 1804 m. spalio 31 d., jį pateikęs, pripažintas meistru ir priimtas į Vilniaus auksakalių cechą.¹⁵⁰ Iš čia matyti, kad atestacija vykdavo ne pas vieną žmogų ir ji nebūtinai turėjo trukti numatytą laiką. Pameistrys darbą atliko kur kas greičiau, net per 7 mėnesius.

¹⁴⁰ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsinių cechų XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

¹⁴¹ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 367.

¹⁴² Ten pat., p. 305.

¹⁴³ Ten pat, p. 314.

¹⁴⁴ Ten pat, p. 325.

¹⁴⁵ Ten pat, p. 328.

¹⁴⁶ Ten pat, p. 327.

¹⁴⁷ Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., *Vilniaus miesto istorija nuo seniausių laikų iki Spalio revoliucijos*, Vilnius, 1968, p. 216-217.

¹⁴⁸ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 310, 324, 325, 335.

¹⁴⁹ Ten pat, p. 320.

¹⁵⁰ Ten pat, p. 325.

Šis diplominis darbas – tai pagal kiekvieno amatininko specialybę atitinkantis daiktas (pvz. auksakalių – cukrinės, žiedai, šaukšteliai ir pan.).

Lyginant su mokiniu, pameistrys jau turėjo kur kas daugiau teisių bei pareigų. Jis jau galėjo dalyvauti cecho ketvirtiniuose susirinkimuose, viešuosiuose renginiuose ir religiniame gyvenime. Už prasižengimus mokėjo baudas bei narystės mokestį į bendrą kasą.¹⁵¹

Kaip jau minėta, buvo nustatytas meistrų įstojimo mokestis. Socialinių – ekonominių santykių raida nulėmė mokesčio dydį. Pagal Rusijos įstatymus tas mokestis neturėjo būti didesnis nei 3 rub. sidabru. Iš tikrųjų meistrų įstojimo mokestis per visą XIX a. pirmąją pusę buvo bent 10 kartų didesnis. Dideliais įstojamaisiais mokesčiais cechai norėjo riboti meistrų skaičių, neleisti pameistriams tapti meistras.¹⁵² Šią nevienodą mokesčių tendenciją aiškiai patvirtina juvelyrų cecho pajamų ir išlaidų knygoje aptinkami duomenys. 1848 m. gegužės mėnesį fiksuojamas mokestis įstojant į meistrus siekia 19 sidabrinių rublių, o kitas įrašas tais pačiais metais birželio mėnesį jau rodo sumokėtus 22 sidabrinius rublius.¹⁵³ 1849 m. nurodomos sumos už įstojimą jau kur kas mažesnės. Rugpjūčio 12 d. Danielius įstojant į meistrus sumokėjo 5 sidabrinius rublius, spalio 24 d. nuo kito meistro paimtas 10 sidabrinių rublių mokestis ir kitas atvejis liudija sumokėtus 15 sidabrinių rublių.¹⁵⁴

Pameistrys – tarpinis žingsnis tarp mokinio ir meistro. Jis jau turėjo mokytis ne vien tik amato, bet ir kaip būti meistras. Nors pameistrys jau kur kas savarankiškesnis už mokinį ir pats užsidirbantis, tačiau jis negalėjo vadintis specializuotu amatininku. Gal tas didžiulis noras kuo greičiau pakilti karjeros laiptais, skatino taip greit atlikti diplominį darbą ir tapti pilnateisiu cecho nariu.

2.3 Meistras

Meistrai privalėjo atlikti cechinę tarnybą, o tiksliau sakant dalyvauti cecho narių susirinkimuose, sueigose, eitynėse ir kt. Jie turėjo kolektyviai spręsti iškilusias problemas, susijusias su korporatyvios organizacijos interesais: mokesčių surinkimas ir išlaidų paskirstymas, baudų prasižengusiems skyrimas, tarpusavio ginčų nagrinėjimas, nekilnojamojo turto, priklausiusio cechui nuoma, pardavimas ir t.t. Bendrų interesų gynimo procedūroje meistrai privalėjo vadovautis trimis esminiais principais: solidarumu, moralinio ir profesinio elgesio taisyklėmis, paklusnumu

¹⁵¹ Pugačiauskas V., Vilniaus „krikščionių“ medžio apdirbimo cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2008, t. 54 Nr. 3(75), p. 12-26.

¹⁵² Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., *Vilniaus miesto istorija nuo seniausių laikų iki Spalio revoliucijos*, Vilnius, 1968, p. 217.

¹⁵³ Juvelyrų cecho pajamų ir išlaidų knyga nuo 1848 m., *LVI*, f. 956, ap. 1, b. l. 2

¹⁵⁴ Ten pat., l. 3.

cecho vyresnybei.¹⁵⁵ Cechai griežtai draudė meistrams konkuruoti tarpusavyje. Svarbiausias meistrų turtas buvo jų turimos dirbtuvės. Tačiau ne visi jas galėjo turėti. Savo dirbtuvių neturėjo nauji meistrai ir kai kurie senieji meistrai. Beturčių meistrų padėtis beveik susilygino su pameistrių.¹⁵⁶

Meistrai ceche galėjo užimti tam tikras pareigas (pavyzdžiui, vyresniojo meistro, ekonomo, jaunesniojo meistro ir kt.). Antai auksakalys Jonas Tumila Danišauskas užėmė cecho seniūno pavaduotojo pareigas, vėliau tapo seniūnu.¹⁵⁷ Reikėjo būti nepriekaištingos reputacijos ir gerbiamu žmogumi, kad galėtum užimti aukštesnes pareigas. Naujiems meistrams pakilti pareigose būdavo sunku. Čia matomas savotiškas karjeros siekimas, nuo žemesnio laipsnio keliaujama iki aukštesnio.

Ne visų meistrų dirbtuvės buvo vienodos. Vieni amatininkai buvo stambesni, žymesni ir turtingesni. Analizuojant revizijos sąrašus akivaizdu, kad išsiskyrė vienas ar kitas meistras turėjęs daug darbininkų. Išskirtinas yra vinių dirbėjas Frydrichas Hertmanas. Jo dirbtuvės buvo įsikūrusios Leikių (?) dvarelyje. Jis turėjo sūnų Jakobą, kuris gyveno nuosavame dvarelyje. Pastarasis faktas byloja, kad kaip ir tėvas, Jakobas buvo labiau pasiturintis. Jakobo Hertmano vyriausias sūnus Frydrichas, kuriam 1806 m. buvo 22 metai, buvo vinių dirbėjas ir dirbo tame pačiame Leikių (?) dvarelyje, kurio Nr. 1149. Pažymėtina, kad antrasis jo sūnus neužsiėmė dar jokių amatų ir gyveno laikinai pas tėvą, nes buvo mažas, o jauniausias jo sūnus jau buvo miręs.¹⁵⁸ Aptinkama ir daugiau informacijos apie pas Hertmaną dirbusius žmones. Tai būtų Petras Baulištas 35 metų, Juzefas Tomašievskis 31 m.¹⁵⁹, Jurgis 22 m. ir Jonas Malskis 37 metų, kuris įvardijamas, kaip Frydricho Hertmano darbininkas Leikių dvare.¹⁶⁰

Municipalinė amatininko karjera laikoma svarbiu miestiečių luomo visuomeninio gyvenimo elementu, vienu iš svarbiausių rodiklių, parodančių amatininkų hierarchinę padėtį visuomenėje. Miesto savivaldos institucijose vyraujančias pozicijas užėmė pirkliai, nustumdami cechų amatininkus į antraeiles pozicijas. Tai lėmė keletas priežasčių. Pirmoji – tai išsilavinimo stoka, kadangi daugelis amatininkų buvo neraštingi.¹⁶¹ Atlikus reviziją, po ja turėdavo pasirašyti vyriausi cecho meistrai. Akivaizdu, neraštingumas buvo tarp meistrų buvo didelis. Nemaža dalis meistrų pasirašydavo pliusiukais arba iksiukais. Tačiau buvo ir tokių, kurie pasirašė savo vardą

¹⁵⁵ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsinių cechų XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, 2., Vilnius, 2006, p. 69-92.

¹⁵⁶ Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., *Vilniaus miesto istorija nuo seniausių laikų iki Spalio revoliucijos*, Vilnius, 1968, p. 217.

¹⁵⁷ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius, 2001, p. 316.

¹⁵⁸ Cechų revizijos sąrašai, *LVI*A, f. 458, ap. 1, b. 693, l. 3.

¹⁵⁹ Ten pat, l. 3.

¹⁶⁰ Ten pat, l. 4.

¹⁶¹ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsinių cechų XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

patys, kaip kad katiliai Augustinas Čuprynovičius ir Jonas Malskis¹⁶², šaltkalvis Jonas Pžykovas¹⁶³, odininkas Jonas Tamkievičius¹⁶⁴ ar Felicijonas Dirmonovičius.¹⁶⁵ Kalbant apie raštingumą galima pridurti, kad neaišku, kiek jų vaikai buvo raštingi, tačiau aptikti duomenys liudija apie kai kurių vaikų raštingumą. Štai kalvis Ignacas turėjo du sūnus. Neaišku, ar jis pats buvo raštingas, tačiau jo sūnūs tikrai buvo. Revizijos duomenimis vyriausias kalvio sūnus buvo raštininkas, o antrasis Motiejus 1806 m. 14 metų amžiaus, gyveno pas tėvą ir ėjo į mokyklą.¹⁶⁶ Antroji priežastis – menka finansinė padėtis. Kandidatas, siekiantis aukštų pareigų, privalėjo disponuoti nekilnojamuoju turtu.¹⁶⁷ Nors ir negausiai, tačiau aptinkama duomenų, kad amatininkai patekdavo į miesto institucijas. Antai auksakalys Hioras Liudvikas 1812 m. išrinktas Vilniaus amatų valdybos nariu.¹⁶⁸ Mėsininkas Karolis Lapinskis užėmė tarėjo pareigas.¹⁶⁹

Seni ir nepasiturintys meistrai („susenę ir pavargę“) galėjo iš cecho gauti pašalpą. Ši pašalpa Vilniaus auksakalių ceche buvo 1 arba 2 rubliai.¹⁷⁰ Taip pat pašalpa galėjo būti teikiama mirusio meistro našlei. Pavyzdžiui, Maušo Sproto našlei išmokėtas 1 rublis.¹⁷¹ Pašalpa buvo mokama iš tokiems atvejams skirtos sąskaitos. Juvelyrų cecho pajamų ir išlaidų knygoje nurodyta, kad 1849 m. į aukojimo sąskaitą pervedama 6,50 sidabrinių rublių¹⁷², 1850 m. – 3 sidabriniai rubliai¹⁷³. Kas lemdavo pervedamos sumos dydį, neaišku, tačiau aiškiai matoma tendencija, kad tai nebuvo daroma kasmet. 1848 m. ir 1851 m. duomenų apie tokius pervedimus neužfiksuota.¹⁷⁴

Mirus meistrui jo vietą laikinai galėjo užimti žmona. Našlė tapdavo dirbtuvės savininke ir galėjo laikyti mokinius bei pameistrius.¹⁷⁵ Mirusio meistro žmona ribotą laiką galėjo būti metiniame cecho meistrų sąraše, tačiau jai buvo draudžiama dalyvauti posėdžiuose.¹⁷⁶ Visgi, nėra daug aptinkama duomenų apie moteris, besiverčiančias vyro amatu po jo mirties.

Galima teigti, kad įgyti amatininko profesiją nebuvo lengva dėl ilgų metų sunkaus darbo. Dėl šios priežasties ne kiekvienas baigdavo mokslus. Tačiau atlikęs visus reikalavimus ir

¹⁶² Cechų revizijos sąrašai, LVIA, f. 458, ap. 1, b. 693, l. 19.

¹⁶³ Ten pat, l. 28.

¹⁶⁴ Ten pat, l. 44.

¹⁶⁵ Pameistrių užrašymų knyga į Vilniaus krikščionių juvelyrų cechą, LVIA, f. 956, ap. 1, b. 12, l. 3.

¹⁶⁶ Cechų revizijos sąrašai, LVIA, f. 458, ap. 1, b. 693, l. 1.

¹⁶⁷ Pugačiauskas V., Vilniaus „krikščionių“ medžio apdirbimo cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2008, t. 54 Nr. 3(75), p. 12-26.

¹⁶⁸ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 376.

¹⁶⁹ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsininkų cechai XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

¹⁷⁰ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 344, 399.

¹⁷¹ Ten pat, p. 382.

¹⁷² Juvelyrų cecho pajamų ir išlaidų knyga nuo 1848 m., LVIA, f. 956, ap. 1, b. l. 2.

¹⁷³ Ten pat, l. 3.

¹⁷⁴ Ten pat, l. 1, 4.

¹⁷⁵ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 321, 338.

¹⁷⁶ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsininkų cechai XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

užsitarnavęs meistro vardą, amatininkas galėjo siekti aukštesnių pareigų ir tokiu būdu užsitikrinti aukštesnį statusą visuomenėje.

2.4 Karjeros pokyčiai

Amatų paslaptys būdavo perduodamos iš kartos į kartą. Tačiau analizuojant reviziją, pastebėta, kad ne vienas nutraukė šią tradiciją. Būdavo, kad išmokęs amato asmuo atsisakydavo šios veiklos – nutraukdavo amatininko karjerą, o kartais išvykdavo iš Vilniaus ir save realizuodavo svetur. Reikėtų apžvelgti kelis tai iliustruojančius atvejus.

Kaip jau minėta, pasitaikydavo tokių atvejų, kad amatininkas tapdavo bedarbis. Tai dažniausiai lėmė sveikatos sutrikimai. Yra duomenų apie amatininką odininką, kuris dėl savo luošumo tapo net elgeta.¹⁷⁷ Pasitaikydavo atvejų, kad amatininkai savo profesiją iškeisdavo į tarnystę vienuoliams. Štai Simonas Baltramiejus dirbo už berną pas Domininkonus, o Vincentas Ausfrovičius ten pat dirbo sodininku.¹⁷⁸ Neaiškios šių atvejų pasitraukimo priežastys, tačiau galimas daiktas, kad tai lėmė darbo netektis ar geresnis pragyvenimo lygis dirbant pas vienuolius.

Aptikta įrašų, liudijančių amatininkų prisijungimą prie totorių pulko. Atskiros Lietuvos totorių pulko atsiradimas siejamas su Pavelu I. 1779 m. balandžio 3 d. caras paskelbė įsaką, kuriuo generolui Michailui Filosofui pavedė suformuoti pulką. Naujas pulkas traukė savanorius iš įvairių sričių. Daugiausiai pulką pildė totorių kilmės žmonės, tačiau jų aiškiai neužteko, vis daugiau ir eilinių imta verbuoti iš vietinių lenkų ir lietuvių kilmės žmonių.¹⁷⁹ Revizijos įrašai liudija ir apie kelių amatininkų pasijungimą prie pastarojo pulko. Jonas Paulas, būdamas 28 metų amžiaus, 1799 m. pasisamdė į totorių pulką.¹⁸⁰ Juzefas Dvorkovskis 20 metų, 1802 m. prisijungė prie Baranovskio pulko.¹⁸¹ Taip vadinamas Baranovskio pulkas yra tas pats, kaip ir anksčiau minėtas totorių pulkas. Pulkininkas Jokūbas Baranovkis buvo Lietuviško totorių pulko vadas iki 1803 m.¹⁸²

1806 m. surašant amatininkus, paaiškėjo, kad yra nemažai išvykusių žmonių. Vieni išvykdavo savo noru, o kiti įkalbėti. Kas juos įkalbėdavo, nėra aišku. Yra tokių atvejų, kai amatininkas dingdavo be žinios. Juzefas Vižnievskis pabėgo nežinia kur 1796 m.¹⁸³, kaip ir Andriejus Šimkevičius pabėgęs 1806 m.¹⁸⁴ Išvykimo priežastys revizijoje dažniausiai nenurodomos. Keletą kartų užfiksuota, kad išvykę asmenys norėjo pasilėpti, kaip kad kalvis Jonas Rosikievičius

¹⁷⁷ Cechų revizijos sąrašai, LVIA, f. 458, ap. 1, b. 693, l. 43.

¹⁷⁸ Ten pat, l. 44.

¹⁷⁹ Bairašauskaitė T., *Lietuvos totoriai XIX amžiuje*, Vilnius, 1996, p. 86 – 89.

¹⁸⁰ Cechų revizijos sąrašai, LVIA, f. 458, ap. 1, b. 693, l. 3.

¹⁸¹ Ten pat, l. 5.

¹⁸² Bairašauskaitė T., *Lietuvos totoriai XIX amžiuje*, Vilnius, 1996, p. 87.

¹⁸³ Cechų revizijos sąrašai, LVIA, f. 458, ap. 1, b. 693, l. 48.

¹⁸⁴ Ten pat, l. 48.

išvyko pasislėpti nežinia kur.¹⁸⁵ Viena iš emigracijos priežasčių galėjo būti geresnės darbo sąlygos. Ši prielaida daroma, remiantis Jokūbo Lertiko šeimos atveju. Pastarasis dirbo Vilniuje šaltkalviu. Jo sūnus Jokūbas 1804 m. išvyko į Sankt Peterburgą ir ten tapo meistru. Galimas daiktas, kad vaikas mokėsi pas tėvą, tačiau dirbti išvyko kitur dėl geresnių sąlygų. Pirmiausia reikėtų atsižvelgti į tai, kad revizija surašyta 1806 m., o Jokūbas išvyko 1804 m. Per du metus mokslų Sankt Peterburge nebuvo galima baigti. Tad šiuo atveju mokslai turėjo būti Vilniuje ir nemaža tikimybė, kad pas tėvą. Nors neretas amatininkas sūnui perleisdavo savo dirbtuves, taip užtikrindavo profesijos tęstinumą ir geresnes sąlygas sūnui įsitvirtinti, šį kartą pasielgta kitaip. Šiuo atveju amatininko profesija nenutraukiama, tačiau tęsiama svetur. Aptiktas ne vienas atvejis, kai nurodoma, jog pameistrys ar mokinys išvyko mokytis pas kitą meistrą, tačiau tai buvo ne pagrindinė išvykusiųjų priežastis palikti Vilnių. Kur kas dažniau nurodoma, jog amatininkas pabėgo, ir neturima jokių žinių apie jį. Retais atvejais buvo nurodoma amatininko emigracijos vieta. Štai Jonas Marmurovskis būdamas 26 metų amžiaus 1803 m. išvyko į Javorovą¹⁸⁶. Tačiau tai tik vienas iš retų atvejų, kada nurodoma išvykimo vieta. Vėlgi lieka neaišku, kokia veikla jis ten užsiėmė. Apibendrinant galima pasakyti, jog tik dalis išvykusiųjų tęsdavo savo profesiją kitur. Didesnė surašytų amatininkų dalis išvyko ir daugiau nebeturima apie juos jokių konkrečių duomenų. Gali būti, kad tokie asmenys pradėdavo dirbti laisvu amatininku, nepriklausančiu jokiame cechui ar užsiimdavo ir visai kitokio pobūdžio veikla.

Atsižvelgiant į pateiktus pavyzdžius ir tokių atvejų retumą, galima teigti, jog amatininkai nebuvo dominuojanti žmonių grupė, kuri keisdavo savo profesijas. Nebuvo užfiksuota, kad amatininkas įgijo kokią kitą, tam tikros kvalifikacijos reikalaujančią specialybę ar išvyko į kaimą. Žinoma, reikėtų nepamiršti, kad XIX a. pr. dar tebebuvo baudžiava, kuri apsunkino migraciją į kaimą ar iš jo. Turimi tik pavieniai atvejai apie profesijos pasikeitimą. Kiti atvejai liudijantys išvykimą tiesiog rodo, kad emigracija XIX a. pr. tarp amatininkų buvo ne taip jau retai pasitaikantis reiškinys.

¹⁸⁵ Ten pat, l. 6.

¹⁸⁶ Ten pat, l. 5.

3. AMATININKŲ RELIGINIS GYVENIMAS

Kalbant apie amatininkų religinį gyvenimą, reikia paminėti, kad jie laikėsi tradicijos reguliariai lankytis pamaldose, rūpinosi pamaldų puošnumu, muzika, reikalingais liturginiais daiktais bei pastatydavo altorių.¹⁸⁷ Kiekvieno cecho amatininkai, siekdami parodyti, kokie jie yra pamaldūs, varžėsi dėl altoriaus puošnumo ir turtingumo. Altoriaus apipavidalinimas atspindėjo ir cecho bendruomenės turtinę padėtį. Pavyzdžiui, Vilniaus žuvininkų cecho amatininkai prižiūrėjo Šv. Petro ir Povilo bažnyčios penkių žaizdų altorių (altorius buvo pastatytas 1700 m. cecho lėšomis).¹⁸⁸ Staliai prižiūrėjo Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo altorių Bernardinų Šv. Pranciškaus ir Bernardo bažnyčioje¹⁸⁹, o vario kalėjai altorių – Šv. Jono bažnyčioje.¹⁹⁰ Iš Šv. Kazimiero bažnyčios 1830 m. inventoriaus matyti, kad siuvėjai išlaikė joje esantį altorių.¹⁹¹ Mėsininkų cechą rūpinosi Švč. Mergelės Nekaltojo Prasidėjimo altoriumi ir to paties titulo paveikslu Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo bažnyčioje.¹⁹² Kad auksakaliai prižiūrėjo koplyčios altorių Šv. Jono bažnyčioje matyti iš to, kad Vilniaus auksakalys ir juvelyras Felicijonas Dirmavičius dovanojo koplyčios altoriui sidabrinį stebuklingojo Bialyničių Dievo Motinos paveikslo atvaizdą.¹⁹³ Mūrininkų ir dailidžių cechai kuravo Šv. Pranciškaus Asyžiečio (Bernardinų) bažnyčioje esantį Švč. Trejybės altorių. 1809 m. puodžių cechą persikėlė į Šv. Jono bažnyčią, perėmęs iš chirurgų cecho Šv. Kozmos ir Damijono koplyčią, o altoriuje pakabino Trakiškės Marijos paveikslą. Trečią kartą cechą altorių perkėlė 3-iojo dešimtmečio pabaigoje į Šv. Ivono koplyčią (Švč. Mergelės Marijos Dievo Motinos Ėmimo į dangų bažnyčioje).¹⁹⁴ Amatininkų religinis gyvenimas buvo aktyvus ir nustatytas taisyklių (Lietuvos – Lenkijos valdovų ir Katalikų bažnyčių privilegijos, cechų statutai). Šie dokumentai neteko juridinės galios paskelbus Rusijos imperijos įvairius naujus įstatymus, tačiau susiformavusios tradicijos nesikeitė ir XIX a. Altorius tarsi iliustravo ir viso cecho įvaizdį. Tad amatininkai buvo suinteresuoti prižiūrėti altorius ir kaip dėl savotiškos reklamos. Tik turintis paklausą, gerą vardą cechą galėjo ilgiau išsilaikyti. Religinumas buvo svarbus tuo laikotarpiu. Amatininkai rodydami savo pamaldumą tuo pačiu ir

¹⁸⁷ Kaladžinskaitė – Vičkienė A., XVI–XVIII a. Vilniaus amatininkų cechai ir jų altoriai, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius, 2004, t. 24, p. 91-112.

¹⁸⁸ Samalavičius S., Vilniaus žuvininkų cechą, *Mokslas ir gyvenimas*, 1964, Nr. 4, p. 32-33.

¹⁸⁹ Mažeikienė O., Staliai, *Kultūros barai*, 1991, Nr. 12, p. 60-62.

¹⁹⁰ Gaigalienė L., Vario kalėjai arba katiliai, *Kultūros barai*, 1991, Nr. 4, p. 72-73.

¹⁹¹ *Vilniaus bažnyčios: iš Vlado Drėmos archyvo*, Vilnius, 2008, p. 489.

¹⁹² Pugačiauskas V., Vilniaus mėsininkų cechą XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

¹⁹³ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p.320.

¹⁹⁴ Pugačiauskas V., Vilniaus statybininkų amatų cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2007, t. 53 Nr. 3(71), p. 29-43.

pelnydavo žmonių pagarbą. Kiek svarbus amatininkam religinis gyvenimas rodo faktas, kad mėsinių cechų turėjo bažnytinį meistrą. Žmogus einantis šias pareigas privalėjo atsakyti už cecho nuosavybėje esantį bažnytinį inventorių, prižiūrėti cechui priklausantį altorių bei tvarką pamaldų ir bažnytinės procesijos metu.¹⁹⁵ Galime daryti prielaidą, kad kiekvienas cechų turėjo šią pareigybę, kadangi kiekvienas prižiūrėjo tam tikrą altorių. Iš to matyti, kad šie išvardyti dalykai buvo privalomi. Kitaip nebūtų atsakingo asmens prižiūrinčio religinius reikalus.

Religinės tradicijos buvo labai senos. Rusiškuose įstatymuose apie cechų religinius reikalus neužsiminama. Aptinkama duomenų, kad statybininkų cechų rūpinosi kasdieniais savo narių tikėjimo reikalais. Tai būtų jau minėtas dalyvavimas pamaldose, bažnytinio mokesčio mokėjimas. Puodžių cechų pasirašė sutartį su vienuoliais pranciškonais. Jie įsipareigojo aprūpinti Šv. Ivono koplyčios apšvietimu, priežiūra. Buvo numatytas mišių, skirtų „cecho brolijos intencijai“, metinis tvarkaraštis, kuriame išsamiai aprašyta pamaldų tvarka ir finansiniai reikalai. Už iškilmingas mišias cechų įsipareigojo mokėti dešimt auksinių vienuolynui, du auksinius kunigui ir aštuonis auksinius pamokslininkui, už ketvirtines mišias ir didžiųjų švenčių proga po du auksinius.¹⁹⁶ Stalių cechų statute numatyta, kad privaloma dalyvauti bažnytinėse apeigose ir už nevykdymą skiriamos baudos. Numatomi ir mokestiniai narių įsipareigojimai bažnytiniams reikalams. Yra duomenų, kad po mišių cechų nariai ruošdavo vaišes.¹⁹⁷ Iš šių duomenų matyti, kad religinis amatininkų gyvenimas buvo aktyvus ir jie turėjo daugybę pareigų. Gal kiek skyrėsi skirtingų cechų statutai, bet jie visi numatė bažnyčiai įsipareigojimų. Galima daryti prielaidą, kad per laiką susiformavusios tradicijos tapo amatininkų kasdienybe ir kaip savaime suprantamu dalyku, o ne kaip priverstine pareiga.

Cechai bažnytiniams reikalams skyrė daug pinigų. Tai matyti iš to, kad puodžių cechų 1818 m. Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo prasidejimo šventei išleido 192,14 sidabro rublių. Tai sudarė šeštadalį visų cechų metinių pajamų. Nors cechų ir nebuvo tarp turtingiausiųjų, tačiau rinkdavo ir vienkartinės rinkliavas, kurios būdavo skiriamos bažnyčiai (pavyzdžiui, koplyčios remontui cechų reikiama suma rinko iš meistrų, o reikalui esant ir iš pameistrių).¹⁹⁸ Visas šios pastangos remti bažnyčių finansiskai, dar kartą įrodo, kas religinis gyvenimas buvo vienas svarbiausių amatininkams. Jei cechų sugebėdavo įrodyti, kad yra pajėgus savarankiškai išlaikyti

¹⁹⁵ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsinių cechų XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

¹⁹⁶ Pugačiauskas V., Vilniaus statybininkų amatų cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2007, t. 53 Nr. 3(71), p. 29-43.

¹⁹⁷ Pugačiauskas V., Vilniaus „krikščionių“ medžio apdirbimo cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2008, t. 54 Nr. 3(75), p. 12-26.

¹⁹⁸ Pugačiauskas V., Vilniaus statybininkų amatų cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2007, t. 53 Nr. 3(71), p. 29-43.

atskirą altorių, vadinasi jis savotiškai užsipelnydavo kitų pagarbą ir demonstruodavo visuomenei savo finansines galimybes.

Išskirtinis dalykas buvo cecho narių laidotuvės. Didelę pagarbą meistrai rodė savo mirusiems kolegoms ir artimiesiems pagerbti. Vilniaus „krikščionių“ medžio padirbimo cechų statutų duomenimis, meistro laidotuves apmokėdavo cechas. Antai auksakalių cechas meistro Ch. Parsono laidotuvėms paskyrė 2 rub.¹⁹⁹ Visų narių dalyvavimas meistro ar jo šeimos narių bei pameistrių laidotuvėse buvo griežtai privalomas. Už nedalyvavimą buvo skiriama bausmė.²⁰⁰ Nėra duomenų apie mokinių laidotuves. Tikriausiai jose dalyvauti nebuvo privaloma ir jų nefinansavo. Šie faktai rodo, kad nariai buvo labai gerbiami ir tuo pačiu parodoma amatininkų vienybė bei religingumas jų asmeniniuose gyvenimuose. Randama duomenų apie laidotuvių organizavimą ir kituose cechuose. Tad galima teigti, kad ši tradicija buvo plačiai išplitusi visuose Vilniaus miesto cechuose.

Religingumas vienas iš svarbiausių amatininkų savybių. Net nustojus galioti cechų statutams, ir toliau buvo atliekamos bažnytinės apeigos. Ar jie tai darė norėdami pasipuikuoti, ar rūpinosi sielovados reikalais lieka neatsakyta. Aišku tik viena, kad religiniai reikalai buvo tikrai nepaskutinėje vietoje.

¹⁹⁹ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 367.

²⁰⁰ Pugačiauskas V., Vilniaus „krikščionių“ medžio apdirbimo cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2008, t. 54 Nr. 3(75), p. 12-26.

4. ŠVENTĖS IR TURGŪS

4.1 Religinės šventės ir turgūs

Daugiataučiam Vilniuje žydų, musulmonų ir krikščionių šventės nesutapo laike. Kalendoriniai skirtumai kėlė daug nepatogumų kasdieniniame vilniečių gyvenime. Penktadienį nedirbdavo musulmonai. Šeštadieniais, per šabą ir kitas judėjų šventes, gyvenimas apmirdavo, gatvės ištuštėdavo, dirbo vos viena kita ne žydams priklausanti įstaiga. Tomis dienomis iki pietų vykdavo pamaldos sinagogose, po pietų žydai eidavo pasivaikščioti, jiems priklaususios krautuvės ir dirbtuvės šeštadieniais nedirbdavo. Sekmadieniais, krikščionių šventadieniais, Vilniuje nedirbo valstybinės įstaigos, mokyklos, laikraščių redakcijos (pirmadieniais laikraščiai neišėdavo). Tuo naudojosi judėjai, žydiškos dirbtuvės, krautuvės, smulkūs prekybininkai veikė nesutikdami konkurencijos. Kai vieni vilniečiai šventė, kitiems tai buvo įprastinė darbo diena. Visuotiniai apribojimai galiojo tik per didžiąsias krikščioniškas šventes. Pirmąją ir antrąją Kalėdų dieną, per Velykas ir kitas krikščioniškas šventes visos įmonės, nepriklausomai nuo jų priklausomybės, privalėjo būti uždarytos, neveikė kirpyklos, viešnamiai, buvo uždrausta prekiauti alkoholiniais gėrimais, parduotuvės dirbo nuo 14 iki 16 valandos. Pagrindinėms krikščioniškomis šventėms priklausė Naujieji metai, Trijų karalių, Grabnyčių, Viešpaties apsireiškimo Švč. Mergelei Marijai, Kristaus atsimaitymo, Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo, Šilinės, Švč. Mergelės Marijos paaukojimo, Kūčios ir Šv. Kalėdų šventės.²⁰¹ Amatininkui šios šventės buvo svarbios, kaip paprastam vilniečiui, tačiau būta ir tokių švenčių, kurios buvo reikšmingos jo profesine prasme.

Tradicines katalikų šventes lydėjo atlidai su turgumis, vykę prie atitinkamo šventojo bažnyčios, tad švenčių topografija kilnojosi iš vienos miesto vietos į kitą. Metai prasidėdavo Šv. Kazimiero atlidais. Tradicija pradėjo rasti nuo 1604 m., karalaitį Kazimierą paskelbus šventuoju. Sostinėje vykdavo labai iškilmingos, net kiek teatralizuotos procesijos, kuriose dalyvaudavo visų amatų cechų meistrai, gildijų pirkliai, naktinės sargybos kariai, vienuolijos ir jų mokyklų auklėtiniai, Vilniaus universiteto auklėtiniai bei studentai, krašto didikai su vasalų palydomis. Su išskleistomis vėliavomis, savo amato ar užsiėmimo ženklais, ginklais ir išblizgintais šarvais jie rikiuodavosi žygiui Vilniaus senamiesčio gatvėmis.²⁰² 1827 m. kermošius (t.y. kasmetinė bažnyčios šventė, sujungta su prekyvieta ir atlidais parapijos šventojo garbei) buvo įteisintas Katedros

²⁰¹ Čaplinskas A. R., *Vilniaus šventės XIX amžiuje ir XX a. pradžioje*, <http://www.etno.lt/index.php/lt/straipsniai/194?sectionid=0>, [prieiga per internetą, žiūrėta 2012-04-03].

²⁰² Klimka L., *Lietuviškų švenčių rate*, Vilnius, 2009, p. 50.

aikštėje.²⁰³ Pasak Gabrielės Giunter – Puzyninos, Šv. Kazimiero šventė XIX a. pradžioje dar išlaikė religinį aspektą. Vilniaus gatvėmis dar ratu sukosi procesijos, nors jau ne tokios gausios.²⁰⁴ Iš to matyti, kad amžiaus pradžioje nykstant religiniam aspektui formavosi Kaziuko mugė, kuri ir dabar išliko labai populiari. Čia amatininkai turėjo dvilypį vaidmenį. Kaip procesijos nariai ir prekybininkai.

Vilniaus gubernijos ir miesto valdžia 1827 m. sausio 26 d. potvarkiu leido organizuoti Jurginių mugę, kuri turėjo vykti kasmet nuo balandžio 23 d. „pirmam kartui“ tikrai dviem savaitėm (nuo balandžio 23 d. iki gegužės 6 d.). Vėliau mugė prailginta iki keturių savaičių. Per trumpą laiką ji labai išpopuliarėjo. Čia atvažiuodavo daugybė pirklių iš Vilniaus gubernijos, visos Lietuvos, Rusijos bei užsienio. Nei A. R. Čaplinskas, nei V. Pugačiauskas nemini joje dalyvavusių amatininkų. Tačiau pastarasis teigia, kad pagal Rusijoje veikiančius įstatymus buvo leidžiama prekiauti mugėje kiekvienam norinčiam be leidimų ir be mokesčių. Per mugę pagrindinių prekybininkų vaidmuo atiteko nebe miestiečiams ir valstiečiams, bet pirkliams. Prekių asortimente vyravo manufaktūrinės ir fabrikinės gamybos prekės.²⁰⁵ Atsižvelgiant į šiuos faktus, galima teigti, kad amatininkai dalyvaudavo šioje mugėje, nors jų vaidmuo čia ir nebuvo labai ryškus. Tuo labiau, kad amatininkai dalyvaudavo turguose, o ši mugė buvo kur kas didesnio masto. Reikia paminėti ir tai, kad 1832 m. Jurginių prekybos metis buvo labai sėkmingas. Parduota pusė prekių ir išsiplėtė jų asortimentas. Čia pastebimas mugės augimas. Tuo pačiu, dėl geros paklausos galėjo didėti ir amatininkų skaičius, dalyvavusių Jurginių mugėje.

Vilniečiams svarbi buvo ir Šv. Petro diena, t.y. birželio 29 diena. Per Petrines atlaidai su turgumi vykdavo Antakalnyje prie šventųjų Petro ir Povilo bažnyčios.²⁰⁶ Jozefas Frankas savo atsiminimuose apie Vilnių rašo apie šią šventę: „Šv. Petro diena pasitaikė nuostabi. Tądien visi Vilniaus gyventojai susirinko vienuolyno apylinkėse tiesiai prieš mūsų namus; jie valgė, gėrė ir šoko. Išrikiuotos palapinės priminė karo stovyklą. Vyravo nepaprasta tvarka, nors suvažiovo daugybė kinkinių, dalis jų – 4 arkliais.“²⁰⁷ Šis jo atsiminimas datuotas 1805 m. Čia ir galima įžvelgi amatininkų reikšmę mugėi. Atlaidai ir mugės buvo neatsiejama to laikmečio dalis. Tai buvo svarbu kiekvienam vilniečiui ir apylinkių gyventojams. Šie renginiai pagyvindavo kasdieninį jų gyvenimą. Tuo pačiu pasitarnaudavo ir profesine prasme – buvo galimybė parduoti savo produkciją.

²⁰³ Čaplinskas A. R., *Vilniaus mugės ir jomarkai*, http://www.vilniausmuziejai.lt/straipsniai/Caplinskas_istorijos2.htm, [prieiga per internetą, žiūrėta 2012-05-14].

²⁰⁴ Čaplinskas A. R., *Vilniaus istorija, legendos ir tikrovė*, Vilnius, 2010, p. 318.

²⁰⁵ Pugačiauskas V., *Vilniaus turgavietės ir mugė 1795 – 1830 metais: lokalizacija, specializacija, organizacija, prekės ir kainos*, *Vilniaus istorijos metraštis*, Vilnius, 2007, t. 1, p. 75-76.

²⁰⁶ Čaplinskas A. R., *Vilniaus šventės XIX amžiuje ir XX a. pradžioje*, <http://www.etno.lt/index.php/lt/straipsniai/194?sectionid=0>, [prieiga per internetą, žiūrėta 2012-03-23].

²⁰⁷ Frankas J., *Atsiminimai apie Vilnių*, Vilnius, 2001, p. 84.

Turgus bendrojoje miesto prekybinėje ir ekonominėje struktūroje, kaip tradicinis prekybos būdas, užėmė reikšmingą vietą. Taip buvo dėl to, kad čia žmonės pirko būtiniausias prekes – maisto produktus, malkas ir pašarą. Kita vertus, vietiniai amatininkai dar galėjo įsigyti reikalingos gamybai žaliavos, o atvykusiems valstiečiams bei kitiems miestiečiams parduoti savo pagamintas prekes.²⁰⁸ Vilniaus gubernijos atminties knygoje nurodomi, kokie turgūs ir kokiomis dienomis vykdavo. Štai pirmasis aprašomas turgus vykdavo sekmadieniais, antradieniais, penktadieniais. Jame buvo galima įsigyti šiaudų, grūdų, arklių, duonos kepinių, paukščių, sviesto, galvijų. Antras nurodomas taip vadinamas Žaliasis turgus, kuriame prekiaujama įvairiomis daržovėmis. Sekmadieniais, antradieniais, penktadieniais vykdavo malkų turgus, kurios buvo reikalingos kūrenimui ir statyboms. Tomis pačiomis dienomis duonos turguje žmonės galėdavo įsigyti duonos kepinių su duona ar varške. Žuvies turgus ant Vilnelės kranto (netoli Bernardinų vienuolyno), kuriame buvo pardavinėjama įvairios rūšies žuvis, vykdavo trečiadieniais ir penktadieniais. Užupio turguje buvo prekiaujama malkomis, duona, šiaudais, sūriu, grietine, daržovėmis ir kt. prekėmis.²⁰⁹ Iš platesnio prekių asortimento matyti, kad pastarasis ir pirmasis turgūs buvo didžiausi iš čia minimų. Duonos turguje ir kituose galėjo prekiauti kepėjų cecho nariai, malkų turgus buvo svarbus statybininkų cechui, o žuvies turgus – žuvininkų cechui. Galima daryti išvadą, kad turgus amatininkui buvo svarbus kaip pirkėjui (perkančiam žaliavas produkcijai), prekybininkui (parduodančiam savo prekę). Neatmetamas ir tas faktas, kad turgus jam buvo, kaip ir paprastam miestiečiui, įvairių daiktų įsigijimo vieta savo kasdieniniam gyvenimui.

XIX a. kasmetinės šventės su atlaisdais buvo neatsiejama religinio miestiečių gyvenimo dalis. Atlaidai su jais lydinčiais turgumis, atliko keletą funkcijų ir turėjo savų privalumų. Turgus kiekvienam miestiečiui buvo svarbi prekybinė viena, o tuo labiau amatininkui, kuriam jis turėjo dvilypę reikšmę.

4.2 Valstybinės šventės

Be religinių švenčių Vilniuje buvo švenčiamos oficialiosios Rusijos imperijos šventės – valdančiojo imperatoriaus, artimiausių jo šeimos narių gimtadieniai, vardadieniai, karūnacijos dienos.²¹⁰ Kaimynams pasidalinus ATR, Rusijai atitekusiame Vilniuje atvykstantys imperatoriai būdavo sutinkami labai iškilmingai. Cechų amatininkai privalėjo dalyvauti mieste vykusiuose

²⁰⁸ Pugačiauskas V., Vilniaus turgavietės ir mugė 1795 – 1830 metais: lokalizacija, specializacija, organizacija, prekės ir kainos, *Vilniaus istorijos metraštis*, Vilnius, 2007, t. 1, p. 67 – 68.

²⁰⁹ Памятная книжка Виленской губернии. На 1850-й год, Виленской губернии, 1950, p. 184.

²¹⁰ Čaplinskas A. R., *Vilniaus šventės XIX amžiuje ir XX a. pradžioje*.

<http://www.etno.lt/index.php/lt/straipsniai/194?sectionid=0>, [prieiga per internetą, žiūrėta 2012-04-03].

viešuose renginiuose. Tai būtų aukštų pareigūnų ar vyskupų sutikimuose.²¹¹ Cechai, kaip jau minėta, turėjo savo vėliavas ir su jomis privalėjo dalyvauti ne tik procesijose, šventinėse eisenose atleidų metu, bet ir sutinkant svečius. Nublizgintais šarvais, išskleistomis vėliavomis, su būgnais ir trimitais, kuo gražiau vieni už kitus stengdavosi pasirodyti cechai.²¹² Kaip pavyzdį galima pateikti J. Franko prisiminimuose fiksuojamą imperatoriaus Aleksandro I apsilankymą Vilniuje. Autorius rašo, kad 1812 m. balandžio mėnesį atvyko monarchas. Gatvės, kuriomis jis jojo, buvo pilnos žmonių. J. Frankas pabrėžia: „Aukštuomenė, Vilniaus universiteto profesoriai, graikų, katalikų, liuteronų ir reformatų kunigai, visų tautybių atstovai su vėliavomis jį sutiko prie laiptų kieme“²¹³. Tiesa, tai buvo bene maloniausia amatininkų pareiga. Tuo labiausiai ir išsiskyrė Vilniaus amatininkai iš kitų miestų amatininkų. Vilnius buvo tas miestas, kuriame buvo dažniausiai sutinkami visi svarbūs žmonės. Tuo pačiu, dalyvavimas šventėse su vėliavomis juos išskyrė iš kitų miestiečių. Tačiau trūksta šaltinių nustatyti, kokios buvo jų vėliavos ir kaip tos eisenos turėjo vykti.

Antanas Rimvydas Čaplinskas aprašo keletą imperatoriškųjų švenčių ir sutiktuvių. 1802 m. Aleksandras I lankėsi Vilniuje. Jis buvo sutiktas su rytietiška pagarba. Žydai įrengė kelio pločio avietinės spalvos aukso kutais papuoštą baldakimą, po juo svetį pasitiko 50 baltais drabužiais aprengtų vaikų ir pasveikino jį sukurtais eilėmis. Po jų sveikino Vilniaus magistratas ir amatininkų cechai. Vėliau miestiečiai iškinkė imperatoriaus arklius ir patys ėmė traukti imperatoriaus karietą. Rotušėje vyko priėmimas. Čia miestiečiai vaišinti keptais jaučiais, įdarytais laukinių žvėrių ir paukščių mėsa, į aikštę buvo išridenta 50 statinaičių visokių gėrimų. Puotauta iki ryto.²¹⁴ Iš to matyti, kad imperatoriaus apsilankymas buvo svarbus įvykis visam miestui. Tą dieną, kai atvykdavo imperatorius, gyvenimas tekėdavo kitu ritmu, jausdavosi šventinė nuotaika. Amatininkai galėdavo save išreikti kaip organizuotą ir išsiskiriančią bendruomenę. Tradicija iškilmingai pagerbti valdovus išliko iki XIX a. pabaigos.²¹⁵

Nors šventės ir nevykdavo kasdien, tačiau jos tikrai pagyvindavo įprastą gyvenimą.

²¹¹ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsininkų cechas XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

²¹² Klimka L., Amatai gali ir privalo atgimti, *Diena*, 1995 02 25, Nr. 39 (168), p. 8.

²¹³ Frankas J., *Atsiminimai apie Vilnių*, Vilnius, 2001, p. 360.

²¹⁴ Čaplinskas A. R., *Vilniaus istorija, legendos ir tikrovė*, Vilnius, 2010, p. 389.

²¹⁵ Ten pat, p. 390.

5. ŠEIMA

Šeima – organizuota institucija, kuri apėmė visus visuomenės narius. XIX a. šeima atliko gamybinę, reprodukcinę, auklėjamąją, socialinę, komunikacinę ir integracinę funkcijas.²¹⁶

Šiame skyriuje analizuojama Vilniaus Šv. Jonų RKB gimimo metrikų knyga. Kada Šv. Jono bažnyčia įkurta, nėra visiškai aišku. Pirmasis aptiktas dokumentas apie bažnyčią datuotas tik 1453 m. spalio 29 d. Kiti rašytiniai šaltiniai nurodo bažnyčios steigimo datą 1386 m. 1773 m. uždarius jėzuitų ordiną, bažnyčia perduota Vyriausiajai Lietuvos mokyklai. 1803 m. pastaroji mokykla buvo performuota į Vilniaus imperatoriškąjį universitetą, bet Šv. Jono bažnyčia liko ir toliau Universiteto žinioje, kaip akademinė. Po 1832 m., kai universitetas uždarytas, bažnyčia priklausė Vilniaus medicinos – chirurgijos akademijai. Pastarąją 1842 m. panaikinus, bažnyčia neteko juridinio valstybinio globėjo ir tapo savarankiška parapine Vilniaus bažnyčia.²¹⁷

Vilniaus Šv. Jonų RKB gimimo metrikų knygoje (1828 – 1833 m.), apibūdinant vaiko tėvus, naudojamos sąvokos: *ślawetny*, *szlachetny*, *pracowity*. Manoma, kad *ślawetny* reiškia bajorystę gavusį amatininką, *szlachetny* – kilmingą bajorą, *pracowity* – pagalbinį darbininką. Žodis *ślawetny* reiškia gerbiamas, todėl būtina pažymėti ir tai, kad dalis amatininkų tokiu būdu buvo išskiriami iš likusios bendruomenės.

Amatininkai nuo senų laikų turėjo sąsają su Šv. Jono bažnyčia. Kalvių cechą 1784 – 1789 m. joje prižiūrėjo Šv. Stanislovo Kostkos koplyčią. Kaip jau minėta, puodžių cechą perėmęs iš chirurgų cecho Šv. Kozmos ir Damijono koplyčią, ją kuravo nuo 1809 m. iki 3-ojo dešimtmečio pabaigos. Auksakalių cechą išlaikė Šv. Barboros koplyčią.²¹⁸ Remiantis tuo galima bandyti tirti amatininko šeimą.

Vaiko gimimas svarbus įvykis kiekvienoje šeimoje. XIX a. pirmoje pusėje, ne visos moterys galėjo gimdyti klinikoje. Iš Vilniaus Šv. Jonų RKB gimimo metrikų knygos (1828 – 1833 m.) matyti, kad dažniausiai amatininkų žmonos gimdydavo namuose. Dažniausiai aptinkamas įrašas, kad vaikas gimė Šv. Jono parapijoje.²¹⁹ Tikslesni duomenys retai teikiami. Antai 1828 m. lapkričio 18 d. Jozefas ir Anelė Barvinskiai susilaukė sūnaus Šv. Jono parapijoje, Milkevičiaus

²¹⁶ Bairašauskienė T., Medišauskienė Z., Miknys R., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, t. 8, d.1, Vilnius, 2011, p. 446.

²¹⁷ Drėma V., *Vilniaus Šv. Jono bažnyčia*, Vilnius, 1997, p. 4, 161, 162, 179.

²¹⁸ Ten pat, p. 175.

²¹⁹ *Vilniaus Šv. Jonų RKB gimimo metrikų knyga 1828--1833 m.*, <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biRecordId=3783>, [prieiga per internetą žiūrėta 2012-05-29].

namuose.²²⁰ 1828 m. gruodžio 22 d. Jokūbas ir Justina Zamilovai susilaukė sūnaus Jono Danielio Eleževičiaus namuose. Kadangi ne visi turėjo savo nuosavus namus, galima daryti prielaidą, kad šitos šeimos nuomojosi būstą. Tik nedidelė dalis amatininkų galėjo leisti žmonoms gimdyti klinikoje. Kazimiero Jankovičiaus²²¹, Jozefo Mackievičiaus²²² ir keleto kitų žmonos gimdė Šv. Jono parapijos klinikoje. Tai rodo, kad jie buvo labiau pasiturintys arba gimdymas buvo labai kompliktuotas. Apie komplikacijas kalba ir daktaras Gelingas, kuris skatino moteris, kad gimdymui jos jau ruoštųsi iš anksto ir pasirinktų žinomą ir profesionalią pribuvėją. Anot jo, jei yra kokių komplikacijų (pvz., vaisius ne toje padėtyje) ir pribuvėja nebežino ką daryti, reikia nedelsiant prašyti akušerinės pagalbos.²²³ Kiek dažniau aptinkami įrašai, kad vaikas gimė Šv. Jono parapijoje, name, kuris įvardijamas numeriu. Kaip kad Jono ir Ievos Slavickių dukra Julijona gimė name Nr. 825²²⁴ ar Michailo ir Barbaros Jurevičių dukra Judita Antanina – name Nr. 205.²²⁵ Neatmetama galimybė, kad tai galėjo būti jų nuosavi namai.

Po vaiko gimimo labai svarbus įvykis buvo Krikšto sakramentas. Iš Vilniaus Šv. Jonų RKB gimimo metrikų knygos (1828 – 1833 m.), matyti, kad dažniausiai vaikus krikštydavo kelių dienų. Štai 1828 m. gruodžio 9 d. Florijonas ir Marijona Suchodolskiai pakrikštijo dukrytę gimusią lapkričio 27 d., Kotrynos Antaninos vardu.²²⁶ 1830 m. sausio 21 d. gimęs berniukas pakrikštytas vasario 2 d. Povilo Vincento vardu.²²⁷ Pasitaikydavo ir tokių atvejų, kai gimęs vaikas būdavo pakrikštytas tą pačią dieną. Pavyzdžiui, Jonas ir Rozalija Kasovskiai susilaukė sūnaus ir pakrikštijo Adolfu 1829 m. birželio 15 dieną.²²⁸ Kodėl taip skubėta, neaišku, tačiau neatmetama galimybė, kad dėl vaiko silpnos sveikatos baimintasi, jog jis ilgai neišgyvens. Pasitaikė ir toks atvejis, kai viena šeima krikštijo savo skirtingo amžiaus vaikus vieną dieną. Karolis ir Marijona 1828 m. gruodžio 30 d. krikštijo savo dukreles Teresę Sofiją (3 mėnesių) ir Vincentą (2 metų ir 8 mėnesių) Šv. Jono bažnyčioje.²²⁹ Dažnai fiksuojamas ir vieno mėnesio laikotarpis iki krikštytųjų. Retai, bet pasitaikydavo, kai vaikas krikštijamas ir kelių mėnesių (iki metų).²³⁰ Dvynukų susilaukdavo nedaug šeimų. Per 1828 m. pabaigos ir 1832 metų laikotarpį fiksuojamas tik vienas toks atvejis. Vincentas

²²⁰ Ten pat, l. 9.

²²¹ Ten pat, l. 120.

²²² Ten pat, l. 97.

²²³ Гелинг К. И., Наставление простому роду какъ продохранять себя отъ болезней и какъ лечить ихъ простыми средствами въ отсутствіе врача, *Памятная книжка Виленской губерніи. На 1854-й годъ*, Виленской губернии, 1954, p. 102 – 103.

²²⁴ *Vilniaus Šv. Jonų RKB gimimo metrikų knyga 1828–1833 m.*,

<http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biRecordId=3783>, [prieiga per internetą žiūrėta 2012-05-29], l. 111.

²²⁵ Ten pat, l. 42.

²²⁶ Ten pat, l. 118.

²²⁷ Ten pat, l. 97.

²²⁸ Ten pat, l. 1-389.

²²⁹ Ten pat, l. 17.

²³⁰ Ten pat, l. 1-389.

ir Ona Brakovičiai susilaukė sūnaus Antano Petro ir dukros Karolinos 1830 m. sausio 15 d. Vaikai buvo pakrikštyti sausio 19 d.²³¹

Vaikams vardai dažniausiai buvo duodami du. Tik nedidelė dalis įrašų, kur nurodytas vienas vardas. Pavyko aptikti vaikų, kuriems skirti netgi trys vardai, kaip 1829 m. lapkričio 3 d. pakrikštytai Aurelijai Apolonijai Paulinai.²³² Vieną vardą dažniau turėjo mergaitės. Berniukų populiariausias vardas buvo Jonas. Taip pat dominavo vardai: Mykolas, Adomas, Juozas, Antanas, Vincentas, Pranciškus, Petras, Aleksandras. Kiek mažiau – Vladislovas, Konstantinas, Dominykas, Kazimieras. Retai pasitaikantys vardai – Maksimilijonas, Julius, Teofilis, Julijonas, Liudvikas, Benediktas, Teodoras, Adolfas, Zacharijus, Edvardas, Faustinas, Povilas ir kt. Tarp tėvų tai pat dažniausias Jono vardas. Pasak Liudo Jovaišos, Jono vardas buvo populiariausias ir Viduramžiais bei išliko toks visą XVII a. pirmą pusę.²³³ Šio vardo populiarumo tąsa matoma ir XIX a. pirmoje pusėje. Vilniuje XVII a. dažniausiai pasitaikę vardai Martynas, Kristupas, Jokūbas, Kazimieras,²³⁴ vėliau prarado savo pozicijas. Tarp mergaičių dominavo Kotryna, Julijona, Teklė, Sofija. Kiek rečiau – Izabelė, Rozalija arba Rožė, Anelė, Pranciška, Petronelė, Marijona, Magdalena, Paulina, Juzefa ir kt. Jei apžvelgtume mamų vardus, tai pirmoje pozicijoje būtų Marijona. Prie dažniausių galima iškirti ir Oną. Viduramžiais ir XVII a. populiariausias moterų krikšto vardas buvo Ona. XIX a. pirmoje pusėje jo populiarumas sumažėjo, vyraujančias pozicijas turėjo tik tarp motinų. Aukštas pozicijas išlaikė Kotrynos vardas tiek XVII a.²³⁵, tiek vėliau. XVII a. tarp dažniausiai paplitusių vardų buvusios Kristina, Morta, Regina, Ieva,²³⁶ XIX a. jie jau nebevyravo. Tad, galima teigti, kad vyrų krikšto vardų populiarumas keitėsi ne taip dažnai, kaip moterų.

Ne mažai atvejų, kai vaikui vardas arba vienas iš jų, buvo duodamas tėvo garbei. Antai 1831 m. liepos 16 d. Karolis ir Rozalija Šiulovai pakrikštijo sūnų Karolį.²³⁷ 1829 m. balandžio 15d. Benediktas ir Kotryna Višbickiai krikštijo sūnų Benediktą Antaną. Kiek rečiau aptinkamas mamos vardas. 1830 m. lapkričio 27 d. Petras ir Kotryna krikštijo dukrą Kotryną Juzefą.²³⁸

Amatininkų šeimyninė statistika geriausiai matyti revizijos sąrašuose. Tiksliai nustatyti, kokio amžiaus būdami amatininkai tapdavo tėvais sunku, kadangi 1806 m. revizijoje

²³¹ Ten pat, l. 116.

²³² Ten pat, l. 102.

²³³ Jovaiša L., Krikšto vardai XVII a. pirmos pusės Lietuvoje, *Šventieji vyrai, šventosios moterys: šventųjų gerbimas LDK XV – XVII a.*, sudaryt. M. Paknys, Vilnius, 2005, p. 169.

²³⁴ Ten pat, p. 151.

²³⁵ Ten pat, p. 170.

²³⁶ Ten pat.

²³⁷ *Vilniaus Šv. Jonų RKB gimimo metrikų knyga 1828–1833 m.*,

<http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biRecordId=3783>, [prieiga per internetą žiūrėta 2012-05-29], l. 234.

²³⁸ Ten pat, l. 184.

surašyti tik amatininkų sūnūs. Atsižvelgiant į turimus duomenis, pastebima, kad pirmojo sūnaus susilaukdavo būdami tarp 30 ir 40 metų amžiaus. Tai galėjo lemti ir finansiniai faktoriai. Vyrai perkopę 30 metų, tapę meistrais galėjo išlaikyti savo šeimą, kadangi tik tuomet tepradėdavo gauti nuolatinės pajamas reikalingas pragyvenimui. Retais atvejais fiksuojama, kad tėvu tapo asmuo tik perkopęs 20 metų. Tai liudija duonininko Tomašo Podgurskio atvejis, kai jis pirmagimio sūnaus susilaukė būdamas 22 metų.²³⁹ Tačiau tai tik vienas iš išskirtinių atvejų. Kadangi šeima nebuvo kuriama anksti, tai tėvais antrą, trečią ar kelintą kartą tapusiems amatininkams jau būdavo ir per 40 metų. Antai Gotfrydas Kagizeris turėjo 3 sūnus. Paskutinis sūnus Bendžiaminas gimė, kai šaltkalvis buvo 49 metų amžiaus. Bendžiaminas, atliekant reviziją 1795 m. buvo 1 metų, o per sekantį surašymą 1806 m., jis jau buvo miręs.²⁴⁰ Tiesa, ne vienas revizijos įrašas liudija apie anksti mirusius vaikus. Ypatingai ši tendencija akivaizdi kalbant apie jauniausius sūnus.²⁴¹ Dažniausiai vaikai mirdavo iki 10 metų. Akivaizdu, kad vaikų ankstyva mirtis buvo opi XIX a. problema. Tai sąlygojo jau minėtos blogos sanitarinės sąlygos bei ligoninių trūkumas.

Kiek vaikų turėjo amatininkų šeimos XIX a. pirmoje pusėje vienareikšmiškai pasakyti sunku, dėl tos pačios priežasties – revizijoje surašyti buvo tik berniukai. Tačiau atsižvelgiant į turimus duomenis matyti, kad vyravo nedidelis vaikų skaičius. Dažniausiai nurodoma, kad amatininkas turėjo 1 sūnų, šiek tiek rečiau 2 ar 3 sūnus.²⁴² Anot Pugačiausko, statybininkų cecho meistrai dažniausiai augino po 1 ar 2 vaikus.²⁴³ Mėsininkų šeimos daugiausiai augino po 2 ar 3 vaikus.²⁴⁴ Revizijos sąrašuose statistika šiek tiek iškreipta dėl ten nesurašytų dukterų. Tad atsižvelgiant į visus čia pateiktus faktus, tenka konstatuoti, kad amatininkų šeimos nebuvo gausios. Vyraujantis vaikų skaičius šeimoje buvo 2 – 3.

Užaugę vaikai ne retai sekdamo tėvo pėdomis ir pasirinkdavo pastarojo profesiją. Anot Pugačiausko, korporacinėje organizacijoje, sudarytoje profesiniu pagrindu, itin svarbus vaidmuo tenka šeimai (profesijos tęstinumas), kuri gali būti vertinama kaip svarbus veiksnys, užtikrinantis profesinius rezultatus.²⁴⁵ Antai auksakalys Aizikas Magatas savo dirbtuve dalijosi su vyriausiuoju sūnum.²⁴⁶ Tačiau ne visada visi šeimoje augantys sūnūs tapdavo amatininkais. Tai puikiai iliustruoja Simono Niemčino pavyzdys. Jis buvo odininkas ir augino du sūnus. Vyriausias Martynas

²³⁹ Cechų revizijos sąrašai, *LVI*A, f. 458, ap. 1, b. 693, l. 8.

²⁴⁰ Ten pat, l. 21.

²⁴¹ Ten pat, l. 1 – 124.

²⁴² Ten pat.

²⁴³ Pugačiauskas V., Vilniaus statybininkų amatų cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2007, t. 53 Nr. 3(71), p. 29-43

²⁴⁴ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsininkų cechas XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

²⁴⁵ Ten pat.

²⁴⁶ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 356.

tapo savanoriu kareiviu, o jaunėlis Jurgis pasirinko batsiuvio profesiją.²⁴⁷ Pasitaikydavo atvejų, kad šeimoje profesijos tęstinumo visai nelikdavo. Revizijoje užfiksuotas kalvis Ignacas, dirbęs nuosavam dvarelyje, Antakalnyje. Jis turėjo sūnų Stanislovą, kuris dirbo raštininku pas Katrovskį už Nemenčinės²⁴⁸. Jonas Gotlibas turėjo tris sūnus. Vyriausias jo vaikas Jonas dirbo vaistininku, antrasis Michailas – mokėsi medicinos Vilniaus universitete, o paskutinis jauniausias sūnus buvo įdarbintas namų ūkyje.²⁴⁹ Galima aptikti atvejų, kai broliai imasi amatininko profesijos, nors jų tėvas ir nebuvo jokio amato meistras. Pvz., du broliai 7 metų skirtumo Skolovskiai. Vienas jų, vyresnysis Antanas Skolovskis gyvena Staševskio name ir yra odininkas. Jaunesnysis Michailas dar tik mokosi pas batsiuvi.²⁵⁰ Analizuojant revizijos knygą ir fiksuojant informaciją apie amatininko šeimą, pastebima, jog dažniausiai nurodoma vaikų gyvenamoji vieta pas tėvą nenurodant veiklos pobūdžio. Šiuo atveju surašomi vaikai, kurie dar nesuaugę ir neturi savo pajamų šaltinio. Tačiau išskiriant sūnus, kurie jau pagal amžių galėjo dirbti ar bent jau mokytis, neretai pastebimas bent vieno iš vaikų profesijos tęstinumas.

Vaikai buvo stabilios šeimos garantas, todėl jie neatsiejama kasdieninio gyvenimo dalis. Krikščioniškos tradicijų buvo laikomasi tiek darbo srityje, tiek šeimoje. Nors amatininkų šeimos ir nebuvo gausios, tačiau siekta, kad bent vienas vaikas, tęstų šią profesiją.

²⁴⁷ Cechų revizijos sąrašai, *LVA*, f. 458, ap. 1, b. 693, l. 42.

²⁴⁸ Ten pat, l. 1.

²⁴⁹ Ten pat, l. 2.

²⁵⁰ Ten pat, l. 43.

6. NUSIKALTIMAI IR BAUSMĖS

Kaip jau minėta, amatininkų profesinis gyvenimas dauguma atvejų buvo reglamentuotas įvairių įstatymų ir taisyklių. Cechai turėjo teisę bausti meistrus, pameistrius mokinius už amatų įstatymo nesilaikymą bei kitus nedidelius prasižengimus.²⁵¹ Nesilaikant jų buvo skiriamos paskirto dydžio bausmės. Reikėtų apžvelgti, kokios jos buvo ir kiek įtakojo jų gyvenimą.

Kaip ir visais laikais už vagystes buvo baudžiama. Auksakalių kataloge minima, kad Pranciškus Fokas 1799 m. buvo įrašytas mokiniu pas Vilniaus auksakalį A. Burchartą. Keletą kartų buvo pagautas vagiliaujant, todėl 1801 m. kovo 3 d. išbrauktas iš cecho knygų.²⁵² Matyti, kad pirmą kartą vagis buvo nepagautas arba nebuvo iškart pašalinamas iš cecho. Kad tai buvo ne pavienis įvykis, liudija kitas įrašas. Liudvikas Kalfisas už vagystes taip pat išbrauktas iš cecho knygų.²⁵³ Čia vėl minima, kad ne už vieną, o už kelias vagystes. Kalbant apie vagystes reikia paminėti, kad griežtesnė bausmė skiriama tuo atveju, jei iš meistro pavogtą auksą ar sidabrą parduodavo. Liudvikas Jundzilas 1820 m. buvo pagautas parduodant iš K. B. Vagnerio pavogtą auksą. Vilniaus auksakalių cechas uždraudė jam dirbti ir neleido nei vienam auksakaliui jo priimti. Vėliau neaptikta žinių, kad jis verstųsi auksakalyste.²⁵⁴ K. B. Vagneris buvo apvogtas ne kartą. Tokia pat situacija buvo ir su Jonu Maršalkevičiumi. Jam ne tik uždrausta dirbti ceche, bet ir nurodyta, kad negalima šiam mokiniui duoti darbo į namus.²⁵⁵ Dar vienas atvejis už tokį patį prasižengimą fiksuojamas 1820 m. Karoliui Penckiui uždraudė verstis auksakalyste. Visiems Vilniaus auksakaliams neleista jo priimti į darbą, apgyvendinti savo namuose ar teikti rekomendacijas.²⁵⁶ Pastariesiems trims mokiniams nurodyta papildoma sankcija, kad, jei nesilaikys šio nutarimo, mokės 30 rub. baudą.²⁵⁷ Tokiu atveju žmogus praranda galimybę siekti auksakalio karjeros. Galima teigti, kad tokia bausmė buvo bene didžiausia. Miestietis praranda savo pragyvenimo šaltinį ir griežtai atibojamas nuo kitų auksakalių. Įrašų, kurie liudija apie vagystes, randama gana nemažai. Tad galima teigti, kad tai buvo vienas iš dažniausiai pasikartojančių nusikaltimų. Neatmetama galimybė, kad panašių sankcijų imdavosi ir kiti Vilniaus cechai vagystės atveju.

²⁵¹ Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., *Vilniaus miesto istorija nuo seniausių laikų iki Spalio revoliucijos*, Vilnius, 1968, p. 200.

²⁵² Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 325.

²⁵³ Ten pat, p. 343.

²⁵⁴ Ten pat, p. 341.

²⁵⁵ Ten pat, p. 358.

²⁵⁶ Ten pat, p. 368.

²⁵⁷ Ten pat, p. 392.

Vilniaus žydų auksakalių ceche buvo baudžiama už suktybes (nėra nurodyta, kokias). Leiba Palčikas buvo išmestas iš cecho už šį prasižengimą, tačiau atsiprašius, jam buvo dovanota ir jis vėl įtrauktas į meistrų sąrašą. Tačiau užtriukšmavimą cecho susirinkime amatininkas atiduotas amatų valdybai nubausti.²⁵⁸ Kad suktybės nebuvo toks rimtas prasižengimas kaip vagystė, liudija tas faktas, kad meistrui leista sugrįžti. Gali būti ir taip, kad mokiniams buvo taikomos griežtesnės bausmės nei jų meistrams. Atsakyti sunku, nes nenurodyta, kokio pobūdžio suktybės buvo įvykdytos. Iš šio įrašo matyti ir tai, kad susirinkimai griežtai reguliuojami ir turėjo būti paisoma elgesio normų.

Pasitaikydavo, kad teismą pasiekdavo įvairūs ginčai dėl neįvykdytų profesinių įsipareigojimų. Savickis dirbo Šv. Kazimiero vienuolyne, statė kaminus, tačiau blogai padarė. Dirbo amatininkas ir ant stogo bei laiptinėje. Čia vėl nekokybiškai padarė stogo perdengimą. Už broką reikalauta, kad meistras sumokėtų, tačiau teismas pritaikė ne piniginę bausmę, o įpareigojo viską sutaisyti.²⁵⁹

Pameistriams galiojo draudimas dirbti kitur nei jie yra įrašyti. Tai liudija tas faktas, kad, Vincentas Antanas Jastžembskis buvo įrašytas pasirengti atestaciniam darbui pas J. Jastžembikį ir D. Jastžembskienę. Būdamas pameistras, slapta dirbo kartu su J. Zniščinskiu. Apie tai policija informavo cechą. Vėliau buvo priimtas cecho nutarimas, draudžiantis V. A. Jastžembskiui dirbti.²⁶⁰ Čia matomas ir policijos vaidmuo. Ji tiesiog informavo apie prasižengimą, tačiau bausmę skirdavo pats cechas. Kiek tai galiojo ir kituose cechuose, neaišku, tačiau galimybė, kad taip buvo ir kitur gana didelė. Taip galima teigti atsižvelgiant į tą faktą, jog Vilniaus cechai savo organizacine struktūra buvo panašūs.

Pasitaikydavo tokių atvejų, kai mokiniai norėdavo pabėgti. Antai Juozapas Snieška buvo įrašytas 8 metams mokiniu pas Vilniaus auksakalį J. G. Haną. Keletą kartų jis mėgino pabėgti, už tai iš cecho knygų išbrauktas.²⁶¹ Čia matoma, kad įrašytas mokinyas buvo įsipareigojęs ir ankščiau išeiti iš cecho negalėjo. Už pasikartojamus prasižengimus buvo šalinamas. Kodėl mokinyas nenorėjo dirbti pas meistrą, galime daryti prielaidas. Pirma, dėl sunkaus darbo ir dažnų baudimų. Atsižvelgiant į tai, kad mėsininkų ceche už menkiausius prasižengimus meistras savo mokinius baudavo fizinėmis bausmėmis – populiariausia buvo nuplakti rykštėmis.²⁶² Panašios priemonės tikriausiai buvo naudojamos ir kituose cechuose, ne išimtis ir auksakalių. Antra, mokiniai pas

²⁵⁸ Ten pat, p. 367.

²⁵⁹ Burmistro teismo protokolai dėl cecho reikalų, LVIA, f. 458, ap. 1, b. 498, l. 5.

²⁶⁰ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p.339.

²⁶¹ Ten pat, p.381.

²⁶² Pugačiauskas V., Vilniaus mėsininkų cechų XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2., Vilnius, 2006, p. 69-92.

meistrus galėjo būti įrašomi ir ne savo noru, o verčiami tėvų ar globėjų. Taip galima teigti atsižvelgiant į kai kurių mokinių jauną amžių ir tai, kad meistrai imdavo našlaičius mokyti amato.

Kiekvienas cechą galėjo bausti už profesinių reikalavimų nesilaikymą. Pavyzdžiui, mėsinių cecho nariai galėjo būti baudžiami už mėsos pirkimą iš žydų skerdikų ir jos pardavinėjimą savo krautuvėse bei pastarųjų neprižiūrėjimą. Dėl pirmosios sankcijos nesilaikymo grėsė mėsos konfiskavimas. Už krautuvės švaros nepalaikymą (t.y. stalai, ant kurių laikoma mėsa, privalėjo būti plaunami du kartus per dieną vandeniu, mėsa uždengiama baltu audiniu, meistrai ir pameistrai privalėjo dėvėti baltas prijuostes, gyvulių odas parduotuvės prieangyje draudžiama laikyti po 10 valandos, nepardavinėti sugedusios mėsos) buvo skiriama bauda – jos uždarymas vienai dienai.²⁶³ Auksakaliams draudžiama lydyti sidabrą savo dirbtuvėse. Už tai Abraomas Epelis buvo nubaustas 50 rub. bauda.²⁶⁴

Piniginės baudos dažnai buvo naudojamos bažnytiniais reikalais. Todėl baudos neretai buvo matuojamos žvakėmis ar svarais vaško. Pavyzdžiui, nusižengimas moralės normoms buvo laikomas rimtu pažeidimu, todėl net pameistriui išdirbusiam reikiamą laiką už šį prasižengimą atidedamas jo kandidatūros svarstymas į meistrus ir paskiriama bauda – šešios baltos žvakės. Kalbant apie bažnyčią reikia paminėti, kad labai svarbios pareigos buvo ir bažnytinio meistro, kuris neatlikęs visko tinkamai, už prasižengimus buvo šalinamas iš pareigų.²⁶⁵ Kiekvienam cecho nariui dalyvavimas bažnytinėse apeigose buvo būtinas. Už neatvykimą be pateisinamos priežasties skiriamos baudos. Griežtai privalomas dalyvavimas ir meistro ar jo šeimos narių laidotuvėse. Už nebuvimą Vilniaus „krikščionių“ medžio apdirbimo cechai numatė aukščiausia bausmę – 2 svarus vaško.²⁶⁶ Kaip jau anksčiau minėta, amatininkų religinis gyvenimas buvo labai svarbus, todėl ir čia neapsieita be bausmių.

Gana įdomus XIX a. pirmoje pusėje buvo draudimas išnuomoti butą amatininkui, kuriame anksčiau gyveno tos pačios specialybės darbininkas. 1843 m. rugpjūčio 29 d. auksakalių cechą nubaudė 10 rub. bauda Benjaminą Feigesą, kad šis išnuomojo butą name, kuriame jau gyveno auksakalys.²⁶⁷ Lieka neaišku, ar draudimas gyventi tame pačiame būste galiojo tik vienos specialybės amatininkams, ar ir skirtingų specialybių amatininkams.

Viena dažniausių priežasčių, dėl ko tekdavo bylinėtis teisme, buvo nesumokėtos skolos. Kalbant apie amatininkų turtinę padėtį pastebėta, kad būsto nuoma buvo ne toks jau ir retas

²⁶³ Ten pat.

²⁶⁴ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius.*, Vilnius 2001, p. 323

²⁶⁵ Pugačiauskas V., Vilniaus mėsinių cechas XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, d. 2, Vilnius, 2006, p. 69-92.

²⁶⁶ Pugačiauskas V., Vilniaus „krikščionių“ medžio apdirbimo cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2008, t. 54 Nr. 3(75), p. 12-26.

²⁶⁷ Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius.*, Vilnius 2001, p. 324.

reiškinys. Neišvengiamai ir dėl pačios nuomos kildavo nesutarimų, dėl kurių skolininkai buvo patraukiami baudžiamojon atsakomybėn. Štai Jurgis ir jo žmona stėjo prieš Vilniaus teismą, nes buvo apskūsti Mykolo Mailovskio dėl nesumokėtos nuomos.²⁶⁸ Nuoma būdavo ne tik būstui gyventi, bet ir varyti degtinei. Buvo nagrinėjama byla, kurioje sutuoktiniai skundžiasi, kad buvo sutarę su Bancovskiū nuomotis ir varyti degtinę dvarelyje. Ten jie turėjo ją ne tik gaminti, bet ir pardavinėti. Buvo sutarta 100 auksinių suma, iš kurios sutuoktiniai gavo tik pusę ir prašė jos išreikalauti.²⁶⁹ Dėl meistro nesumokėtų pinigų skųsdavosi ir jo darbininkai. Antai 1800 m. mūrininkas skundė meistrą Juozą Savickį, kad jos nesumokėjo 2 zlotų 3 kartus. Iš viso meistrai priskaičiuota atiduoti 34 zlotus.²⁷⁰ Čia matomas nesumokėtas darbo užmokestis. Pasitaikydavo ir tokių atvejų, kai buvo nesumokama ir už pirkinius. Andrius Glembockis skundėsi Štasevskiū, kuris būdamas siuvėjų cecho pareigūnu, paėmė medienos cecho reikalams ir turėjo sumokėti 13 rublių ir 10 grašių. Siuvėjas nesumokėjo sutartos sumos A. Glembockiui, todėl jis kreipdamasis į teismą prašė jam priskaičiuoti baudą.²⁷¹ Gali būti, kad siuvėjas paėmė medžiagas ir turėjo sumokėti vėliau, tačiau to per tam tikrą laiką neatlikęs buvo apskūstas įsipareigojimų nesilaikymu.

Pasitaikydavo teisėsaugoje ir korupcijos atvejų. Antai Frydrichas Petersonas priklausė Vilniaus auksakalių cechui, buvo pameistriū. Vėliau išstojo ir dirbo savarankiškai. 1816 m. mirė. Policija dėl neaiškių priežasčių neleido jo palaidoti, todėl cechas policijai davė 7 rublių kyšį.²⁷²

Kiek baudos įtakėjo amatininkų turtinę padėtį, atsakyti sunku. Neaišku, kiek dažnai amatininkas prasižengdavo. Tačiau nuo surinktų bausmių pilnėjo cecho iždas, todėl bausmės buvo taikomos daugeliū atveju. Amatininkai privalėjo ne tik sąžiningai dirbti, bet ir elgtis kultūringai bei atlikti kitas statutų numatytas pareigas. Kiekvieniame ceche tvarka buvo griežta ir tokiū ritmu kasdien gyveno amatininkas bei jo pagalbininkai.

²⁶⁸ Burmistro teismo protokolai dėl cecho reikalų, LVIA, f. 458, ap. 1, b. 498, l. 1.

²⁶⁹ Ten pat, l. 1.

²⁷⁰ Ten pat, l. 4 – 5.

²⁷¹ Ten pat, l. 7.

²⁷² Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius.*, Vilnius, 2001, p. 369.

IŠVADOS

1. XIX a. Vilniuje buvo pakankamai gausus amatininkų sluoksnis, kuris sudarė ketvirtadalį visų miestų gyventojų. Patys amatininkai buvo priskiriami miestiečių luomui, tačiau akivaizdžiai iš jo išsiskyrė savo organizacine struktūra. Amatininkai buvo svarbus miesto elementas, kadangi jie gamino miestui reikalingas kasdienes prekes. XIX a. prasidėjo nuožmi cechų kova dėl pozicijų miesto ūkinėje konjunktūroje. Tam buvo pasitelktos teisinės priemonės ir saviizoliacijos principas. Nors amatininkų sluoksnis buvo pildomas įvairių luomų atstovais, tačiau tai buvo daroma pakankamai vangiai. Amatininkų kasdieninė kova dėl savo pozicijų tik laikinai pristabdydavo konkurenciją. XIX a. pradžioje stambioji pramonė dar tebebuvo kūrimosi stadijoje, tačiau laikui bėgant fabrikų įtaka miesto pramonėje tik stiprėjo.
2. Žvelgiant į amatininkus ekonominiu požiūriu, tai buvo labai tarpusavyje besiskiriančių gyventojų sluoksnis. Vienus galima priskirti prie miesto turtingiausių, kurie galėdavo net išlaikyti nuosavus dvarus, kitus – prie elgetų. Nekilnojamas turtas, tai amatininko finansinės padėties atspindys. Vieni buvo pajėgūs nusipirkti ir išlaikyti savo namus, kiti ne. Nemažai amatininkų buvo priversti nuomotis būstą ar tiesiog prašyti prieglobsčio pas kitus. Tai nulemdavo ir jo amato specifika bei asmeninės priežastys. Turtinė diferenciacija jaučiama tiek tarp cechų, tiek vieno cecho viduje. Reikia nepamiršti, kad vieni cechai buvo turtingesni už kitus, o tai nulemdavo jų produkcijos paklausą. Kita vertus, amatininko nuskurdimo priežastis galėjo būti ir sveikatos sutrikimai ar senyvas amžius. Žmonės sveikatos sutrikimus buvo skatinami gydytis patys, tačiau prireikus būtinai kreiptis į gydytojus. XIX a. Vilnių kamavo epidemijos, ligoninių būklė ir buvo prasta.
3. Socialinį statusą visuomenėje reikėjo ne tik užsitarnauti, bet ir jį išlaikyti. Nors amatininkai nebuvo labai išsiskiriantys, tačiau pasitaikydavo ir žymesnių asmenybių, kurie dėl vieno ar kitų priežasčių buvo gerbiami ir gerai žinomi visuomenėje. Patys cechai, siekdami pripažinimo, skatino amatininkų visuomeniškumą įsitraukiant į labdaringą veiklą bei visuomeninių problemų sprendimo įgyvendinimą.
4. Tikras cecho narys ir profesionalus amatininkas buvo meistras. Norint pasiekti jo vardą, reikėjo atitinkamą laiką atitarnauti meistrai būnant mokiniu, vėliau pameistriu. Pasikelti statusą nebuvo lengva. Tai įtakojo gan dideli reikalavimai. Tarnystė pirmoje pakopoje – būnant mokiniu, buvo bene sunkiausia, ilgiausia ir visiškai priklausoma nuo jį išlaikančio meistro. Pameistras turėdavo jau daugiau teisių, tačiau jo likimas taip pat buvo meistro rankose, nes pastarasis galėjo sukurti neįveikiamus barjerus ir užkirsti kelią gauti

profesionalaus amatininko vardą. Tai įtakojo cechų statutų spragos, kurios paliko vietos meistro valiai. Statusai – mokinys, pameistras, meistras reiškė ne tik užimamas pareigas, bet ir savotišką padėtį visuomenėje. Meistras tapęs pilnateisiu cecho nariu, turėjo galimybę siekti pareigų ne tik cecho viduje, bet miesto valdymo institucijose. Tačiau daugelio sunki materialinė padėtis bei vyravęs didelis amatininkų neraštingumo lygis, dažnai užkirsdavo tam kelią. Šios priežastys nulėmė dominuojančių pozicijų užleidimą kitiems luomams.

5. XIX a. cechų amatininkams Bažnyčios reikalai buvo vieni aktualiausių, kurie buvo apibrėžti cechų statutuose. Net jiems praradus juridinę galią, amatininkai ir toliau puoselėjo senas tradicijas – atliko visas pastarųjų numatytas religines pareigas. Religingumą jie parodydavo dalyvaudami mišiose, savo cecho narių laidotuvėse bei skirdami lėšas bažnyčiai. Jie stengėsi kuo prabangiau išlaikyti bažnyčios altorius ar koplytėles. Tai tarsi cechų narių pamaldumo ir finansinės padėties iliustracija visuomenei.
6. Religinės šventės, kurias dažniausiai lydėdavo atlydai su turgumis, buvo svarbi kiekvieno vilniečio gyvenimo dalis. Tai buvo proga pabėgti nuo rutiniškos kasdienybės, atsipalaiduoti ar net užsidirbti. Amatininkui šventės turėjo keletą reikšmių. Viena iš jų, prekyba mugėse, kuriose buvo galima prekiauti be didesnių reikalavimų. Kita, tai dalyvavimas šventinėje eisenoje su savo cecho vėliava. Tai galima traktuoti, kaip privilegiją, leidusią reklamuoti savo cechą ir išsiskirti iš kitų miestiečių. Šios eisenos buvo ne tik religinių, bet ir valstybinių švenčių metu. Amatininkai dalyvaudavo sutinkant ir valdovą, kas rodo, jų svarbą miesto gyvavimui. Tai tarsi buvo etketinis ženklas, rodęs valdovui miestiečių užsiimamas veiklas, pragyvenimą.
7. XIX a. pirmoje pusėje turgus išliko vis dar svarbus prekybinis elementas. Amatininkui jis pasitarnavo kaip perkančiajam kasdieninei buičiai reikalingus daiktus bei žaliavas gamybai. Turguose amatininkai galėjo realizuoti ir savo prekes. Svarbiausios turgaus savaitės dienos buvo sekmadienis, antradienis ir penktadienis. Prie šių dienų būtų galima priskirti ir trečiadienį, tačiau tai nebuvo pagrindinio turgaus diena. Patys turgūs buvo suskirstyti pagal prekių asortimentus.
8. Amatininko šeima nebuvo gausi, o jas kurti pradėdavo ganėtinai vėlai. Tai daugeliu atveju galėjo nulemti profesijos specifika, kadangi ji reikalavo ilgų mokslų, kuriuos tik pabaigęs žmogus tapdavo savarankiškas ir užsitikrindavo savo ekonominę padėtį. Vaiko gimimas šeimoje – svarbus įvykis. Amatininkų žmonos dažniausiai būdavo priverstos gimdyti namuose, tik esant išimtiniais atvejams moterys tai galėjo daryti ligoninėse, su kvalifikuotų asmenų priežiūra. Amatininko šeima puoselėdavo krikščioniškas tradicijas. Vienas tai liudijančių faktų yra krikšto sakramentas, kurį tėvai skubėdavo atlikti vos tik gimusiems

vaikams. Krikšto vardai dažniausiai duodami du ir neretai skiriami tėvo garbei. Daugelio populiariausių vardų tradicijos buvo pasiekusios jau nuo XVII a., tačiau įžvelgiama ir vardų populiarumo kaita. Ne visų vienoda ekonominė padėtis nulemdavo vaiko išsilavinimą. Vieni stengdavosi išlaikyti profesijos tęstinumą šeimoje, perduodant amatininko dirbtuvėles sūnui. Kiti – vaikus išleisdavo į mokslus ir suteikdavo galimybę jiems pasirinkti kitokį darbo pobūdį. Amatininkui darbo sferoje giminystės ryšiai buvo pakankamai svarbūs. Dirbtuvėlė tai šeimos nuosavybė, kuria buvo užtikrinamos nuolatinės šeimos pajamos. Dėl šių priežasčių buvo siekiama, kad bent vienas iš sūnų tęstų tėvo pradėtą darbą.

9. Amatininko kasdieninį gyvenimą įtakojo daugybė nusistovėjusių tradicijų bei įstatymų. Amatininkai turėjo elgtis nepriekaištingai, kitaip buvo baudžiami cecho vyresniųjų, Amatų valdybos ar net teismo. Kiek dažnai amatininkai nusikalsdavo nėra aišku, tačiau tarp dažniausiai pasitaikančių prasižengimų galima išskirti vagystes bei moralės elgesio nepaisymą. Dažniausiai baudžiami mokiniai ir pameistriai. Bausmės buvo taikomos piniginės ir ne. Mažiausios jų siekė rublį, didžiausios – pašalinimą iš cecho ir uždraudimą verstis amatu. Tuo metu 30 rublių bauda buvo laikoma labai didelė.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Nepublikuoti šaltiniai

1. Burmistro teismo protokolai dėl cechų reikalų, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*, f. 458, ap. 1, b. 498.
2. Cechų revizijos sąrašai, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*, f. 458, ap. 1, b. 693.
3. Juvelyrų cecho pajamų ir išlaidų knyga nuo 1848 m., *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*, f. 956, ap. 1, b. 14.
4. Meistrų užrašymų knyga į Vilniaus krikščionių juvelyrų cechą, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*, f. 956, ap. 1, b. 9.
5. Mokinių užrašymų knyga į Vilniaus krikščionių juvelyrų cechą, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*, f. 956, ap. 1, b. 13.
6. Pameistrių užrašymų knyga į Vilniaus krikščionių juvelyrų cechą, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*, f. 956, ap. 1, b. 12.

Publikuoti šaltiniai

1. 1828 m. Vilniaus gubernijos pramonės aprašymas, *Lietuvos TSR istorijos šaltiniai*, Vilnius, 1955, t. 1, p. 391-394.
2. 22 priedas, 1687 XI 30 d. Vilniaus burmistrų ir tarėjų priimti papildomi Vilniaus auksakalių cecho statuto straipsniai, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 447-448.
3. Lietuvos auksakalių katalogas XV – XIX amžius, *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius 2001, p. 181 – 407.
4. Drėma V., *Vilniaus namai archyvų fonduose, V knyga*, Vilnius, 2002.
5. Drėma V., *Vilniaus namai archyvų fonduose VI knyga*, Vilnius, 2003.
6. Drėma V., *Vilniaus namai archyvų fonduose VII knyga*, Vilnius, 2003.
7. *Vilniaus bažnyčios: iš Vlado Drėmos archyvų*, Vilnius, 2008.
8. *Памятная книжка Виленской губернии. На 1850-й годъ.*, Виленской губернии, 1850.
9. *Памятная книжка Виленской губернии. На 1854-й годъ.* Виленской губернии, 1854.

Atsiminimai

1. Frankas J., *Atsiminimai apie Vilnių*, Vilnius, 2001.

Interneto šaltiniai

1. *Vilniaus Šv. Jonų RKB gimimo metrikų knyga 1828 – 1833 m.*,
<http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biRecordId=3783>, [prieiga per internetą žiūrėta 2012-05-29].

Literatūra

1. Bairašauskaitė T., *Lietuvos totoriai XIX amžiuje*, Vilnius, 1996.
2. Bairašauskaitė T., Medišauskienė Z., Miknys R., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, t. 8, d. 1, Vilnius, 2011.
3. Bukaitė V., Cechai, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 3, Vilnius, 2003, p. 741–742.
4. Čaplinskas A. R., *Vilniaus istorija, legendos ir tikrovė*, Vilnius, 2010.
5. Čaplinskas A. R., *Vilniaus mugės ir jomarkai*,
http://www.vilniausmuziejai.lt/straipsniai/Caplinskas_istorijos2.htm, [prieiga per internetą, žiūrėta 2012-05-14].
6. Čaplinskas A. R., *Vilniaus šventės XIX amžiuje ir XX a. pradžioje*,
<http://www.etno.lt/index.php/lt/straipsniai/194?sectionid=0>, [prieiga per internetą, žiūrėta 2012-04-03].
7. Čepaitienė A., Įvadas į kasdienybės studijas: kasdienybė kaip kultūrą tvarkanti erdvė, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2005, 5(14), p.11-26
8. Drėma V., *Vilniaus Šv. Jono bažnyčia*, Vilnius, 1997.
9. Gaigalienė L., Vario kalėjai arba katiliai, *Kultūros barai*, 1991, Nr. 4, p. 72-73.
10. Jovaiša L., Krikšto vardai XVII a. pirmos pusės Lietuvoje, *Šventieji vyrai, šventosios moterys: šventųjų gerbimas LDK XV – XVII a.*, sudaryt. M. Paknys, Vilnius, 2005.
11. Jurginis J., Merkys V., Tautavičius A., *Vilniaus miesto istorija nuo seniausių laikų iki Spalio revoliucijos*, Vilnius, 1968.
12. Kaladžinskaitė – Vičkienė A., XVI–XVIII a. Vilniaus amatininkų cechai ir jų altoriai, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius, 2004, p. 89-113.
13. Kirkoras A. H., Ludność miasta Wilna, *Teka Wileńska*, 1858 m., Nr. 3, p. 199-221,
<http://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/10073?tab=1>, [prieiga per internetą, žiūrėta 2012-04-16].
14. Klimka L., Amatai gali ir privalo atgimti, *Diena*, 1995 02 25, Nr. 39 (168), p. 8.
15. Klimka L., *Lietuviškų švenčių rate*, Vilnius, 2009.
16. Laucevičius E., Vitkauskienė B. R., *Lietuvos auksakalystė XV – XIX amžius*, Vilnius, 2001

17. Mažeikienė O., Staliai, *Kultūros barai*, 1991, Nr. 12, p. 60-62
18. Merkys V., Vilniaus cechų amatininkų skaičius ir jų kilmė 1795 – 1893 metais, *LTSR MA darbai, serija A*, 1961, t. 2, p. 145 – 167.
19. Merkys V., Vilniaus amatininkų cechai ir stambusis kapitalas XIX a., *LTSR MA darbai, serija A*, 1962, t. 2, p. 115-130.
20. Praspaliauskienė R., *Nereikalingi ir pavojingi: XVIII a. pabaigos – XIX a. pirmos pusės elgetos valkatos ir plėšikai Lietuvoje*, Vilnius, 2000.
21. Pugačiauskas V., *Napoleonas ir Vilnius: karinio gyvenimo kasdienybės bruožai*, Vilnius, 2004.
22. Pugačiauskas V., Vilniaus mėsinių cechų XIX a. pirmoje pusėje, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, 2., Vilnius, 2006, p. 69-92.
23. Pugačiauskas V., Vilniaus turgavietės ir mugė 1795 – 1830 metais: lokalizacija, specializacija, organizacija, prekės ir kainos, *Vilniaus istorijos metraštis*, Vilnius, 2007, p. 67-76.
24. Pugačiauskas V., Vilniaus „krikščionių“ medžio apdirbimo cechai XIX a. I pusėje: organizacinė struktūra, gamybos pobūdis, kolektyvinė biografija, *Lituanistica*, 2008, t. 54 Nr. 3(75), p. 12-23.
25. Samalavičius S., Vilniaus žuvininkų cechas, *Mokslas ir gyvenimas*, 1964, Nr. 4, p. 32-33.
26. Trimonienė R.R., *Mikroistorija*, Šiauliai, 2008.

SANTRAUKA

Bakalauro darbo tikslas – išanalizuoti Vilniaus amatininkų kasdieninį gyvenimą XIX a. pirmoje pusėje. Darbe analizuojami cechų organizacijos ypatumai, amatininkų socialinis statusas ir visuomeninė veikla, karjeros siekimas, religinis gyvenimas, veikla švenčių ir turgų metu, šeimyninis gyvenimas bei nusikalstama veikla.

XIX a. pradžioje cechai pamažu ima nykti, atsiradus naujai konkurencinei jėgai – fabrikams. Amatininkai tarpusavyje skyrėsi savo finansine padėtimi. Dalis amatininkų buvo visuomenėje gerai žinomi ir gerbiami asmenys. Cechų organizacijos nariai buvo gana visuomeniški. Jie prisidėdavo prie labdaros ir aktualių miesto problemų sprendimų įgyvendinimo.

Norint tapti profesionaliu amatininku, reikėjo baigti mokslus. Pirmiausia tapti mokiniu, vėliau pameistriu ir galiausiai meistru. Ne visi meistrai buvo lygūs tiek užimamomis pareigomis, tiek savo dirbtuvių dydžiu ir jų produktyvumu. Amatininko profesiją turinys žmonės, labai retai pakeisdavo savo specialybę. Kiek dažniau pastebima jų emigracija.

Religinės tradicijos buvo labai senos ir svarbios. Cechų nariai jas ir toliau puoselėjo išlaikydami altorius bažnyčiose, lankydamiesi pamaldose, skirdami lėšas bažnytiniais reikalais ir t.t. Amatininkai dalyvaudavo tiek religinėse, tiek valstybinėse šventėse. Jų išskirtinumas – dalyvavimas šventinėse eisenose po savo cecho vėliava. Švenčių metu vykdavo mugės, kuriose amatininkai galėdavo pasipelnyti, parduodami savo produkciją.

Amatininkų šeimos, puoselėdamos krikščioniškas tradicijas, gimus vaikui skubėdavo jį krikštyti. Dažniausiai tai buvo daroma po mėnesio. Didelė dalis moterų gimdydavo namuose. Amatininkų šeimos nebūdavo itin gausios ir vaikų jie dažniausiai susilaukdavo perkopę 30 metų. Šeimoje buvo siekiama užtikrinti profesijos tęstinumą, perduodant amato tradicijas sūnums. Tačiau nemaža dalis vaikų pasirinkdavo ir kitokį gyvenimo pobūdį.

Amatininkų gyvenimas buvo reglamentuotas įvairių įstatymų ir taisyklių. Už prasižengimus buvo skiriamos bausmės: piniginės ir taikytos įvairios sankcijos, varžiusios jų veiklą. Pagrindiniai prasižengimai buvo vagystės, įvairios suktybės, nelegalus darbas, ir kitų profesinių įsipareigojimų nevykdymas. Nuobaudas skirdavo cecho vyresnieji arba jiems tekdavo stoti prieš teisumą. Amatininkų kasdieninį gyvenimą daugeliu atvejų nulėmė priklausomybė cechams, kurie varžė jų veiklą, o kai kuriais atvejais teikė ir privilegijų.

SUMARRY

Daily life of Vilnius craftsmen in Early 19th century

The aim of this bachelor thesis is to analyze the daily life of Vilnius craftsmen in the first half of the nineteenth century. The paper analyzes the characteristics of the workshops, social status of the craftsmen and their social activities, career pursuits, religious life, activities during the holidays and markets, family life and criminal activities.

At the beginning of the nineteenth century workshops begin to disappear due to the emergence of a new competitive force - factories. Craftsmen differed from each other with their financial situation. Some of the craftsmen were well known and respected individuals in the society. The members of the workshop organization were quite social. They contributed to charity and helped to implement decisions of urban problems.

To become a professional craftsman you had to complete some education. Firstly, you had to become a trainee, then an apprentice and eventually a master. Not all masters were equal in their position and the size and productivity of the workshop. Craftsmen very rarely changed their specialty. They were emigrating more.

Religious traditions were very old and important. Workshop members continue keeping these traditions by keeping altars in churches, visiting worships, providing funds for ecclesiastical affairs, etc. Craftsmen attended religious and state holidays. Their uniqueness was a participation in the festive processions after their shop banner. During those celebrations craftsmen had a chance to sell their products and make some profit in the fairs.

Craftsmen families, following Christian traditions, after the birth of a child rushed to baptize him or her. Usually this was done after a month. A large proportion of women gave births at home. Craftsmen families were not very big, and they usual age to get a child was after 30 years of age. The family tried to ensure the continuity of the profession by passing craft traditions to sons. However, a big part of the children chose a different life style.

The life of the craftsmen was regulated by various laws and regulations. There were penalties for breaking the rules: cash penalties and various sanctions, which restricted their activities. The main offenses were thefts and various scams, illegal work and other occupational noncompliance. Fines were determined by workshop's seniors or they had to appear before the court. Everyday life of the craftsmen was determined by the dependence to the workshops, which limited their operations, and in some cases, provided some privileges.